

20 aastat viljelusvõistlust

20 EESTI VILJAKASVATAJAT

20 aastat viljelusvõistlust
20 EESTI VILJAKASVATAJAT

20 aastat viljelusvõistlust. 20 Eesti viljakasvatajat

Viljelusvõistlus – parimate ja ambitsioonikamate viljakasvatajate jõukatsumine – on Eestis vastu pidanud juba 20 aastat. Täna on võistluse ajaloost sõelale jäänud ka 20 põllumeest, kes on teinud midagi kõige paremini – rekordiomanikke, mullasõbra tiitli pälvinuid, välisvõistlustel edukalt esinenuid.

20 years of crop contest. 20 Estonian arable farmers

Cultivation contest (viljelusvõistlus) – a test of strength of the best and most ambitious arable farmers has lasted in Estonia for 20 years. This brochure presents the 20 best farmers who, throughout the 20-year history of the crop contest, have done something better – record holders, who was named the title of „friend of the soil“ and who have successfully performed at foreign competitions.

Väljandja: MTÜ Viljeluspäevad
Koostajad: Margus Ameerikas, Lii Sammler, Rein Raudvere, Aive Möttus
Fotod: Maaleht, Margus Ameerikas, Lii Sammler
Kujundus: Metalmadu OÜ

Sisukord

On olnud põnev aeg.	4	Tulukus näitab oskuslikku majandamist.	42
<i>Kaido Kirst</i>	6	Viljelusvõistluse stipendium	44
20 aastat: kuidas viljelusvõistlus kasvanud on.	8	Miniviljelusvõistlus	46
Viljelusvõistluse rekordimehed	11	Mullasõbrad	47
<i>Erki Oidermaa</i>	12	<i>Kalle Margus</i>	48
<i>Alar Mutli</i>	14	<i>Andres Reila</i>	50
<i>Margus Lepp</i>	16	<i>Madis Pruus</i>	52
<i>Aivar Treiberg</i>	18	<i>Erki Plamus</i>	54
<i>Tõnis Riisk</i>	20	<i>Ahti Nurm</i>	55
<i>Mihkel Vainula</i>	22	<i>Ants-Endel Sõrra</i>	56
<i>Eugen Koit</i>	24	Võitude alus on kvaliteet.	58
<i>Jüri Ilves</i>	26	Viljelusvõistluse taustajõud	60
<i>Kalle Kits</i>	28	Saaki hindavad kogenud kohtunikud	62
<i>Raido Allsaar</i>	30	Viljelusvõistluse osalejad 2005–2024	64
<i>Viljo Siimsalu</i>	32		
<i>Tarmo Vest</i>	34		
<i>Andres Grents</i>	36		
<i>Ahti Nurm</i>	38		
<i>Erki Plamus</i>	40		

On olnud põnev aeg

Viljelusvõistluse kaksikümmend aastat on möödunud Eesti põllumajanduse jaoks väga põneval ja suurte muutustega perioodil. Olid ju eelmise sajandi üheksakümnendad ajaks, mil meie isevarustatus põllul toodetuga oli vaid veidi üle viiekümne protsendi – olime sunnitud ostma sisse nii toidu- kui söödateravilja, ja seda päris suurtes kogustes.

Keskised hektarisaagid olid tollel ajal paari tonni ringis ja viljelusvõistluse esimestel aastatel rohkem kui viietonniseid saake saanud põlde nimetati juba tähelepanuväärseteks.

Viimasel kümnendil toodame aga juba kaks kuni kolm korda üle isevarustatuse taseme ja anname teravilja välja veoga kaunis olulise osa Eesti ekspordist.

Võime julgelt väita, et praegu on Eestis taimekasvatases läbi ajaloo üks parimatest perioodidest. Toodame oma põldudel kolm korda enam kui üheksakümnendatel, seda kolm korda väiksemate väetiste kogustega kui kaheksakümnendatel ja kaks korda väiksemal põllupinnal kui vabariigi algusaastatel.

Põldudel on toimunud suured muutused

Eesti taimekasvatuse areng on olnud märkimisväärne ja kunagine toitlusprogrammiga püstitatud eesmärk – toota üks tonn teravilja inimese kohta – sai esmakordselt täidetud 2015. aastal.

Suured muutused on toimunud just viimastel kümnenditel. Nii näiteks on suviviljaderikas külvikord muutunud taliviljade keskseks. Paljudel põlduritel on jäänud kevadkülviks vaid libliköielised ja mais. Kaksikümmend aastat tagasi oli meil talirapsi vaid mõnedel üksikutel entusiastidel, tänaseks on see valdav raps. Taliotra kasvupind on järjest laiem, moodustades juba üle kolmandiku odra pinnast. Hüübriidsordid on muutunud valitsevaks eelkõige risttolmlejatel kultuuridel nagu rukis ja raps.

Kindlasti on aga võimalusi Eesti taimekasvatuse jätkuvaks arenguks. On ju meie keskmised saagid veel tonni jagu madalamad Euroopa keskmistest ja selle tõttu on ka omahind kõrgem.

Kui piimatoodangu tasemelt oleme Euroopa tipus, siis taimekasvatuse tulemused on sellest veel kaugel. Seda näitab ka viljelusvõistlus. Erinevus parimate põldude ja Eesti keskmiste saakide vahel ehk saagilõhe on kahe kuni kolme kordne! Et see lõhe väiksem oleks, peavad parimad viljelusvõitjad, tehnoloogiad, uusimad sordid, taimekaitse ja taimede toitmise kogemused võistluspõldudelt jõudma igale poole ning muutuma tavatehnoloogiaks.

Vajaduspõhine täppisviljelus – mulla ja leheproovide alusel põldude varieeruv lupjamine, väetiste laotamine ning taimekaitse ja täiendväetamine lehtede kaudu muutuvadki järjest tavapäraseks.

Viljelusvõistlusel on osalenud 164 taimekasvatajat

Viljelusvõistlusel on osalenud 20 aasta jooksul 164 taimekasvatajat.

Nendest suur osa on seda teinud vaid korra, aga on ka neid, kellele võistlus oleks nagu omamoodi hobiks kujunenud. Kõige enam, 15 korda, on osalenud Kaido Kirst. 12 korda on oma põlde võistlusele esitanud Avo Samarüütel ja Margus Klais, kümme korda Erki Oidermaa.

Ka võistlus ise on aja jooksul muutunud. Täiustused on teinud selle järjest elulähedasemaks ning praktilisemaks. Algselt vaadati vaid parimat saaki, millele juba teisel aastal lisandus tulukuse arvutamine.

„Toodame oma põldudel kolm korda enam kui üheksakümnendatel, seda kolm korda väiksemate väetiste kogustega kui kaheksakümnendatel ja kaks korda väiksemal põllupinnal kui vabariigi algusaastatel.“

Kümmekond aastat tagasi hakkasime pöörama tähelepanu saagi kvaliteedile ning võistlus muutus kolmevõistluseks: saagikus+ kvaliteet+ tulukus.

Viis viimast aastat on arvatud ka kõikide võistluspõldude süsiniku jalajälge ning positiivselt on välja toodud võimalikult väike surve keskkonnale. Selle alusel on alates 2020. aastast antud välja mullasõbra tiitleid. Lisandunud on ka viljelusvõistluse stipendium.

Palju kogemusi ja teadmisi on toodud Eesti taimekasvatasse tänu tihedale koostööle Soome viljelusvõistluselt Sato-Kisa ja Inglismaa saagivõistluselt YEN.

Unikaalne teadmiste vahetamise vorm viljelusvõistlus on tõeline teadmussiire. Suured tänud kõigile toetajatele, korraldajatele ja osalejatele ning ka ekspertidele: Eili Rajapuu, Peeter Viil, Evelin Loit, Alar Astover, Endla Reintam, Heiki Unt, Indrek Keres, Raivo Vettik, Tiiu Annuk jt.

MARGUS AMEERIKAS

Baltic Agro ASi arendusdirektor

Kaido Kirst

Kõige rohkem – tervelt 15 korda – on viljelusvõistlusel osalenud Saaremaa mees Kaido Kirst.

Lisaks võib öelda, et ta on rahvusvahelise klassi mängija – nimelt tõi ta 2017. aastal Inglismaa lahtiselt saagivõistluselt YEN koju pronksmedali.

YENil (Yield Enhancement Network), mida korraldab Suurbritannia nõustamisfirma Adas, võisteldakse nii saagi suuruse kui ka teoreetilisele maksimumsaagile kõige lähema protsendi peale. Arvutiprogrammi alusel, mis arvestab mullastikku, päikesekiirgust, sademeid jms, arvutatakse välja iga osaleva põllu potentsiaalne saak. Täpsustavaid andmeid saab taimede biomassi laborianalüüsi abil. Võitjad on need, kelle kasvatatud saak jõuab kõige lähemale potentsiaalsele.

Eestlasi osales tookord rahvusvahelisel võistlusel kolm – saarlane Kaido Kirst, Rainer Leidik Tartumaalt ja Urmas Uustalu Raplamaalt. Potentsiaalse saagi arvestuses sai Kaido Kirst YENi osalejate seas, keda oli mitusada üle terve Euroopa, kolmanda koha. Kõrgeimaks võimalikuks saa-

„Viljelusvõistlejate seltskond on väga tore. Targemate käest saab palju kogemusi ja kui hästi läheb – kui mandri peal on kehvemad ilmaolud kui meil – siis on mõni võit ka tulnud.“

giks tema õhukese mullaga põldudel arvestati 11,3 tonni hektarilt, nisutulemus 9,7 t/ha oli sellest 86 protsenti ning see osutus kolmanda koha vääriliseks.

„Selline võistlus, kus ka looduslikke tingimusi arvestatakse, on hea,“ rääkis Kirst. „Saarlased on muidu oma kiviste põldude ning kuivade kevadetega ebavõrdses olukorras.“

Nii oligi Yen Saaremaa põllumehe sõnul väga tore kogemus. „Kui elada väga heas paigas, võib ju ikka kõrgeid saake saada. Aga see, et võrreldakse potentsiaalset ja tegelikku saaki, on ausam – klassivahet pole,“ selgitas ta.

Esmakordselt osales Kaido Kirst viljelusvõistlusel juba aastal 2008. Kohe tuli ka suvinisu teine koht saagiga 6,6 tonni teri hektarilt.

Selle kohta, miks ta pole alates esimesest võistlusest peaaegu ühtki aastat vahele jätnud, ütles Kaido Kirst: „Viljelusvõistlejate seltskond on väga tore. Targemate käest saab palju kogemusi ja kui hästi läheb – kui mandri peal on kehvemad ilmaolud kui meil – siis on mõni võit ka tulnud.“

2017
Inglismaa lahtised
viljelusvõistlused YEN
3. koht
TALINISU
9,7 t/ha

15 korda
viljelus-
võistlusel
osalenud

20 aastat: kuidas viljelusvõistlus kasvanud on

Kui Eesti kogenuim põllumajandusajakirjanik Endel Mets 2005. aasta märtsis Soome viljelusvõistlust uurima sõitis, ei osanud vist temagi ette näha, kui elujõulisele tavale algus pannakse.

„Kui ma Soome viljakasvatuse edumaad uurisin, hakkasid sealses põllumajandusajakirjas Käytännön Maamies silma tabelid ja kirjutised viljelusvõistlustest Satokisa. Kui meid edestavas Soomes hakati propageerima saakide ja konkurentsivõime suurendamist, kas siis meie ei peaks sama tegema? Seda meelt oli ka Kemira GrowHow arendusdirektor Margus Ameerikas. Nii sõitsime 2005. aasta märtsi lõpus Helsingisse ja kohtusime seal ajakirja Käytännön Maamiees peatoimetajaga, kes selgitas meile Soome võistluse põhimõtteid,“ on Endel Mets meenutanud.

2005

Kevadel kuulutasid ajakiri Maamajandus ning põllumajandusfirma Kemira Grow-How välja Eesti esimese viljelusvõistluse. Registreerus 16 osavõtjat. Esimesed võitjad olid Haage Agro 7,7 talinisu tonniga hektarilt, Männiku Piim rapsisaagiga 4,1 tonni hektarilt ning Kaarli PÜ 4,4 rukkitonniga hektarilt. Esimene viljelusvõistluse lõpukonverents peeti Eesti Maaülikoolis.

2007

Meeskonnaga liitusid teadurid Peeter Viil ning Enno Koik. Peeter Viili teemaks sai agrotehnika, Enno Koik hakkas raha lugema. Sellest peale sai tulukus saagikuse kõrval võistluse teiseks võtmesõnaks.

2008

Toimus Eesti võistlejate mälestusväärne külaskäik Soome. Meenutused tõsistest tööpäevadest ning rajudest saunaõhtutest elavad siiani.

Kokkuvõttes ei kujunenud aga aasta 2008 sugugi sama lõbusaks. Saabunud majanduskriis avaldas mõju ka viljakasvatajale, kuna aasta õpuks langesid viljahinnad väga madalale. Ka sügis oli tavapärasest viimasem. Saak töötas küll tulla vägev, aga kasumit said vaid need, kes selle koristatud jõudsid. Kuigi põllumehed läksid püüdma saagirekordit, tulid tegelikult kahjumirekordid, ulatudes mõnes ettevõttes mitme tuhande kroonini.

2009

Püstitati üks saagirekord, mis on siiani üle tegemata: Erki Oidermaa kasvatas varase odra rekordsaagks 7,4 tonni. Rekordid andsid võistlusele tuule tiibadesse ning järgmised kümme aastat liikus see tõusulainetel.

2010

Viljelusvõistlust hakati pidama ka Lätis. Läti viljakasvatusega tutvuma ning oma kogemusi jagama suundus juuli keskel 15-liikmeline põllumeeste grupp. Läti võistluste lõpuballile Jaunkalni lossis oli palutud ka Eesti esindus. ▲

2012

Aasta tõi uued tipptulemused ja rekordid. „Tänavu peetud kaheksandal viljelusvõistlusel paistis saagikuse hüppeline tõus eriliselt silma,“ tõdeti kokkuvõttes.

Aastat võib pidada ka hübriidsortide läbimurdeks. Võistlusele esitati kümme rukkipõldu, neist seitsmel kasvasid hübriidsordid ning neist omakorda neli andsid rekordsaagi.

2014

Aasta oli oluline kogu Eesti viljakasvatuse ajaloos. Just sel aastal ületas Eesti teravilja kogutoodang esmakordselt miljoni tonni piiri (1,2 miljonit). Aasta jääb taimekasvatuse ajalukku veel teiselgi põhjusel: esmakordselt valiti Eestis parim taimekasvataja. Selle tiitli võitis Margus Lepp.

Viljelusvõistluse kümnendat aastapäeva tähistati rahvusvahelist mõõtu lõpukonverentsi ja meeleoluka peoga Sangaste lossis. Tants ja trall kestis südaööni ning päeva lõpetas ilutulestik.

2015

Võistluspõldudel ületati esmakordselt maagiline kümne tonni piir, ja seda koguni kolme kultuuriga. Uued rekordid on talinisu saak 10,7 t/ha, mille kasvatas Margus Lepp; rukkisaak 10,3 t/ha Tanel Tõrvandilt ning taliodra siiani ületamata rekord 12 t/ha Aivar Treibergilt. Siiani on ületamata ka talirapsi rekord 6,9 t/ha, mis püsib Margus Lepa nimel.

Juba võistlushooaeg algas rekordiga: nimelt anti kirja üle 40 põllu. Sellest peale sai reeglilik, et ühe viljeleja kohta ei tohi olla rohkem kui kaks põldu, kuna ekspertide ja kohtunike ressurss on piiratud.

2016

Aasta tõi viljelusvõistlusesse päris suure uuenduse. Nimelt lisandus senistele hindamise alustele saagikusele ja tulukusele kolmas kriteerium – kvaliteet.

Taas toimus ka õppereis – kümnekond Eesti tublimat viljelejat külastas maailmarekordi andnud viljapõlde Inglismaal. ▶

2017

Kaido Kirst tõi Inglismaa saagivõistluselt YEN koju pronksmedali.

2018

Aasta ehmatas kõiki tohutu suure põuaga, mistõttu ka võistlejate arv jäi tavalisest märksa väiksemaks.

2019

Selleks, et innustada noori viljakasvatajaid, asutati viljelusvõistluse stipendium. Sügis oli nii märg, et palju vilja jäi põllule. Suure tagasilöögi sai just hoogu võtma hakanud oakasvatus.

2020

Võistlusreeglitesse jõudis järgmine suurem uuendus. Fookusesse võeti muld ning hakati otsima mullasõbralikemat viljelejat. Aktsiooniga liitusid ka Eesti maaülikool ja mullateaduse selts. EMÜ professorid arvutasid iga võistluspõllu süsiniku jalajälje. See, kelle jalajalg oli kõige väiksem, sai mullasõbra tiitli. Esimene mullasõber oli Kalle Margus Vao Agrost.

2022–2023

Need aastad tõid korra võistlustule uued kultuurid: 2022 oli selleks köömen, mullu durumnisu. Kahjuks loobusid mõlemad durumi kasvatajad enne viljelusperioodi lõppu osalemast. 2022. aastal külastati maailmarekordiomaniku Tim Lammemani põlde.

2022. aastal alanud Ukraina sõda paiskas viljakasvatajad täiesti uude olukorda. Kordades kasvasid nii kulud (väetise hind) kui tulud (vilja hind). Hetkeks jõudsid nii väetis kui rapsi hinnad tuhande euro tasemele. Tulukuse osas tuli võitjaks see, kes oli suutnud varuda odvat väetist, samas aga müünud oma vilja hinna tippphetkel.

2024

Nii oleme jõudnud viljelusvõistluse 20. aastani. Vahel tundub, et midagi ei ole enam avastada, aga – kes teab...

Viljelusvõistluse rekordimehed

Viljelusvõistluse 20 aasta jooksul on püstitatud palju rekordeid ning peaaegu igal aastal on tekkinud mõni uus. Mõned eriti silmapaistvad on aga siiani ületamata.

Aasta	Kultuur	Saak t/ha	Nimi
2009	Varane oder	7,4	Erki Oidermaa
2015	Talirüps	3,6	Alar Mutli
2015	Taliraps	6,9	Margus Lepp
2015	Talioder	12,0	Aivar Treiberg
2015	Suvinisu	8,4	Tõnis Riisk
2016	Põldhernes	6,6	Mihkel Vainula
2017	Tritikale	10,8	Eugen Koit
2017	Maherukis	4,9	Jüri Ilves
2017	Suviraps	3,8	Kalle Kits
2019	Rukis	12,1	Raido Allsaar
2020	Maherüps	2,4	Viljo Siimsalu
2021	Maheraps	3,0	Tarmo Vest
2022	Kaer	8,6	Ahti Nurm
2022	Põlduba	6,8	Erki Plamus
2022	Suvioder	8,5	Erki Oidermaa
2022	Köömen	1,8	Andres Grentz
2023	Talinisu	12,8	Erki Plamus

Erki Oidermaa

Viljelusvõistluse kõige vanem rekord, mida keegi pole suutnud ületada, kuulub Erki Oidermaale. 2009. aastal sai ta varase odra saagiks 7,4 tonni hektarilt. Kuna varast otra on vahepealsetel aastatel vähe kasvatatud, pole ka konkurente tekkinud.

Taliotra kasvupinna suurenemine on viimastel aastatel andnud siiski hoogu ka varese odra kasvatamiseks. Kui talioder talve üle ei ela, on üsna tavapärane praktika külvata see kevadel üle varase odraga.

Erki Oidermaa on üks Eesti suurimaid seemnekasvatajaid. Ta on ka Soome firma Boreal esindaja Eestis. Peamiselt müüb odra-, nisu- ja kaeraseemet nii otse põllumeestele kui ka läbi seemnekaubandusega tegelevate firmade.

Ta on mitmendat põlve põllumees, kes alustas talupidamist viiel hektaril 1992. aastal. Kõigepealt kasvatati õlleot-
ra, aga kui selle järel kodumaine nõudlus kadus, mindi üle seemneviljale.

Viljelusvõistluse rekordi tõi 2009. aastal sort 'Jyvä'.

„'Vanille' on uus sort, mis vanadest tonni või paari võrra saagikam.“

Erki Oidermaa nimel on teinegi viljelusvõistluse rekord. Selle püstitas ta aastal 2022, kui tema suviotra 'Vanille' põld andis välja 8,5 tonni teri hektari kohta. „See on uus sort, mis vanadest tonni või paari võrra saagikam,“ meenutas ta toonast saavutust.

Rekordit kommenteerides rääkis mees, et 2022. aasta oli suviotra kasvaks hea aasta: oli parasjagu soojust ja ka juuli keskelt alates tulnud vihmapäevad kosutasid suvivilja kenasti. Ka satikaid ja lepatriinusid tema sõnul ei olnud – võib-olla võttis neid vähemaks maikuus sealkandis olnud korralik öökülm.

Kaerakasvatjana on Oidermaa osalenud mitu korda sellegi kultuuriga. Seetõttu on ta rahul, et tänavu tõsteti viljelusvõistlusel esile just kaera. „Nõudlus toidukaera järel on kasvanud ja kaera kasvataminegi vajabki promomist,“ selgitas ta.

Erki Oidermaa on nüüdseks viljelusvõistlusel osalenud kümme korda. Silmapaistvate tulemuste eest valiti ta 2015. aastal Eesti parimaks taimekasvatajaks.

Alar Mutli

Talirüpsi saagiga 3,6 tonni hektarilt püstitas 2015. aastal viljelusvõistluse rekordi Suure-Jüri talu juht Alar Mutli Raplamaalt. Hiljem ta enam osalenud pole, kuid majandab põlde ning võtab maaelu teemadel sõna praegugi.

2015. aasta kevadel vaatas Alar Mutli oma talirüpsi põldu ning see nägi ilus välja. Rekordsaagist ja viljelusvõistlusest ta aga isegi ei mõelnud. „Võtsin seda lihtsalt kui ilusat rüpsipõldu,“ meenutas ta.

„Elus tuleb vahest ikka ette, et just juhustelt saad uue suuna. Nii oli ka minu sattumisega viljelusvõistlusele. Just nimelt sattumisega.“

Seda, et rüps oli sel aastal väga hästi õnnestunud, võis juba kaugelt märgata. Aga et tegemist võiks olla materjaliga viljelusvõistluseks, seda ei osanud ma ise ei mõelda ega arvata. Õnneks on minust targemaid mehi ja üks nendest, Peeter Viil, sõitis sellest põllust päris tihti mööda. Just tema oli mees, kes minu nõusolekul selle põllu viljelusvõistlusele lõpuks üles andis,“ meenutas Mutli rekordiaastat.

Koristades selgus, et saaki tuli 3,6 tonni hektarilt. See tulemus oli rekord, mis siiani püsima jäänud. Varem ega hil-

„Oma olemuselt on viljelusvõistlus viljakasvatajate gurmaanlus. Oskad nautida seda tööd ja panust, saamaks teistest suuremat saaki.“

jem nii hea tulemuseni jõutud pole, kuigi rüpsiga on võisteldud nii mitmelgi aastal.

Mutli kasvatas sorti 'Largo'. Tema sõnul on selle eelis talvekindlus. Lisaks on rüps teistest viljadest märksa varajasem, saak koristatakse juba juulis.

„Saab kombainid ja kuivati proovile panna ning maa talivilja jaoks õigeaegselt kätte,“ nimetas Mutli varajase saagi plusse.

Ta rõhutas, et heade tingimuste kokkulangemine võib tuua hea saaginumbrigi, kuid põllumehel ei tule midagi niisama ühe aastaga kätte. Eelkultuuride mõju ulatub mitme aasta taha, ja külvikorras õige koha leidnud põldheina, ristiku ning herne külvid on rüpsisaagiks kindlasti oma panuse andnud.

„Oma olemuselt on viljelusvõistlus viljakasvatajate gurmaanlus. Oskad nautida seda tööd ja panust, saamaks teistest suuremat saaki. Ega ma tegelikult ka tollel aastal midagi erilist sellel rüpsipõllul teinud. Aga küllap langesid paljud positiivsed asjad kokku, peaaktsionär andis omapoolse õnnistuse ja nii see kõik üheks rekordiks kokku vormuski. Tänu Peeter Viilile, et ta hinnata oskas ja seda endale ei hoidnud,“ võttis Alar Mutli rekordiloo kokku.

Margus Lepp

Margus Lepa nimel püsis seni ületamata talirapsi rekord 6,9 tonni. 2015. aastal tehti Inglismaal talirapsi maailmarekord saagiga 6,7 tonni hektari kohta. Samal aastal selgus aga, et meie oma mees Margus Lepp Voore Farmist sai talirapsi 'Sherpa' saagiks pea 6,9 tonni ehk püstitas mitteametliku maailmarekordi.

„See põld oli algusest peale paljutootav,“ ütles Margus Lepp. „Juba talve alla läks ta tugevana ning oli ka kevadel väga ilus. Siis nägin ära, et nii heas seisukorras taimi tasub toita, sest nad suudavad neile antud toitained ära kasutada.“

Lepp lisas, et võistluspõllu piirkonnas oli piisavalt soojust ning külm kevad teda ei kahjustanud; samuti niiskust, mistõttu kevadsuvine põuahooaeg jättis taimed puutumata. Õnneks pääses see raps ka hiilamardika kahjustusest.

Lepa tundus põllumehena on aastatega ainult kasvanud. Rekordi püstitas ta Virumaal Voore Farmis, nüüd aga juhib edukalt Pärnumaal asuvat Vändra AS-i. Seda ettevõtet juhib ta uusima tehnoloogia ja uudse majandamisega. Ta on Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja keskkonnatoimikonna esimees, künnipäevadel tegutseb kohtunikuna, jagab õppepäe-

„Rekordaasta oli kõikide sobivate tingimuste kokku langemine – sobiv põllu valik ja külvikorra väljade jõudmine sellesse järjekorda.“

vadel oma teadmisi ja hindab eksamitel kutsekoolide noori.

„Viljelusvõistlused on olnud minu jaoks tugevate tegijate võistlused,“ hindas Lepp viljakasvatajate jõukatsumist. „Iga-aastaseid kokkuvõtteid ootas ja lugesin huviga, kuni võtsin julguse kokku ja esitasin oma põllu võistlusele. Esmane soov oli selles seltskonnas kogemusi vahetada ja õppida. Rekordaasta oli kõikide sobivate tingimuste kokku langemine – sobiv põllu valik ja külvikorra väljade jõudmine sellesse järjekorda. Ettevõttes oli kasutatud järjepidevalt orgaanilisi väetisi ning selle kasutamisel oli samuti omandatud kogemusi. Koostööpartnerite abiga olin jõudnud ka piisavalt teavet omandada rapsi kasvatamisest võtetest, et saak realiseeruks. Sügisene korralik maa ettevalmistus ja õige külviaeg aitas taimedel talvele vastu panna. Neil aastatel olid talved lumerohked, kevaded varased, taimed said kasvu alustada tavalisest varem ning seetõttu ka toitaineid rohkem mullast kätte saada. Kasvuperioodil oli ka piisavalt niiskust ja päikest, rapsipõllud õitsesid väga pikalt.“

Lepp lisas, et kuigi ta on mitu aastat kõrvale jäänud, pole ta veel loobunud mõttest võistlustel uuesti osaleda, ja seda juba lähiaastatel.

**2015
TALIRAPS
6,9 t/ha**

**2015
TALIODER
12,0 t/ha**

Aivar Treiberg

Kuigi taliodra populaarsus järjestd kasvab ning viljelusvõistlusel on olnud väga ilusaid taliodra põlde, pole keegi suutnud ületada Harjumaa vilja-kasvataja Aivar Treibergi 2015. aastal püstitatud rekordit 12 tonni teri hektarilt.

Mõningate mööndustega võib Treibergi nimetada taliodra maaletoojaks, kuna just 2015. aasta paiku hakkas talioder Eesti põldudel oma võidukäiku tegema.

Taliodra kasvatamisega hakkas mees tegema pärast seda, kui talle sai selgeks, et odra-põld annab meie tingimustes väiksema lämmastikväärtise kogusega parema saagi kui nisupõld.

Treiberg töötab müügiesindajana Baltic Agros, kuid annab nõu ka paljudele ümbruskonna viljakasvatajatele. Ta on nõustaja, kes kontrollib praktikas üle uued tooted ja tehnoloogiad ja alles siis soovitab neid oma klientidele ja kolleegidele.

2015. aasta kevadel oma taliodra põldu vaadates arvas mees ise, et saagiks tuleb 11–11,5 tonni hektarilt, nii et rekordsaak oli üllatuseks talle endalegi.

Taliodra sort oli 'Meridian', põllu suurus oli 21,5 ha. Külviaeg oli 31. august, mis on taliodra jaoks normaalne. Sügisel tegi Treiberg haigustõrje, et taim talve üle elaks. „Nõr-

**„Nõrkadele taliodra taimedele
saab tavaliselt saatuslikuks
kõikuvate temperatuuridega märtsikuu.
Kõik oleneb taimede tugevusest.“**

kadele taliodra taimedele saab tavaliselt saatuslikuks kõikuvate temperatuuridega märtsikuu,“ jagas Treiberg pärast kõrge tulemuse teadasaamist kogemusi teistele. „Kõik oleneb taimede tugevusest.“ Nüüd tunnistab Treiberg, et selliseid teraviljakasvatuse seisukohast ideaalseid aastaid tuleb harva ette ja peab õnnelik olema, et talle toona selline juhtus.

Vastuseks küsimusele, tänu millele siis 2015. aasta taliodra rekordsaak tuli, vasta Treiberg esialgu vaid ühe sõna: vesi. Ja selgitas siis, et juba 2014. aasta sügisel oli piisavalt vihma ja soojust, et vili saaks korralikult võrsuda ja kasvama hakata ning kevad tõi ka kaasa paraja koguse vihma ja parajat jahedust, mis kasvu soodustas.

„Meil siin Eesti põhjapoolsetel põldudel on vesi ikka väga oluline. Tookord tuli igal nädalal kusagil kümme millimeetrit vihma. Ja olulised on muidugi ka muud asjaolud, näiteks selle konkreetse rekordsaagi andnud põllu kalle on n-ö õige, eelvili hea ja põllumuld on seal hästi viljakas,“ kirjeldas Treiberg toonase rekordsaagi saamise tagamaid.

Tõnis Riisk

Aastast 2015 pärineb ka siiani püsinud suvinisu saagirekord. See oli 8,4 tonni hektarilt ja selle kasvatas Viljandimaa põllumees, toona veel Saimre Agros tegutsenud Tõnis Riisk.

Põllumajandus – see on imelihtne, “ütles Tõnis Riisk üheksa aasta eest. „Tööd tuleb ära teha õigel ajal ja kulutada ei tohi rohkem, kui on võimalik tagasi teenida.“ Aasta enne nisurekordit oli Riisk saavutanud esikoha talirapsiga tulemusena 5,2 tonni hektarilt. Suvinisu saagikus oli tal varem olnud alla seitsme tonni hektarilt, aga 2015. aasta jaheda kevade tõttu ei saanud suvinisu kiiresti õiget kasvuhoogu kätte.

„Üldiselt pole ma suvinisuga kunagi suuri saake saanud, aga kiusu pärast osalen tänavu viljelusvõistlusel just sellega,“ rääkis Riisk 2015. aasta suvel.

Praegu tolele ajale tagasi vaadates tõi nüüdseks juba kogenud viljakasvataja välja soovi jõuda omaaegsete tippviljelajatega samale tasemele.

„Noore ja kogenematu taimekasvatajana hakkasin vaatama, kuidas saada kiiremini lähemale toonastele väljapaistvamatele põllumeestele, et sealt hankida teadmisi ja oskusi

„Parim viis tippu tõusta paistis olevat viljelusvõistlusel osalemine, kuna nii sain kiiresti tippmeeste seltskonda.“

oma juhitava ettevõtte edendamiseks. Parim viis tippu tõusta paistis olevat viljelusvõistlusel osalemine, kuna nii sain kiiresti tippmeeste seltskonda. Ja sealt edasi juba ennast tõestada ka nende hulgas. Talinisu ja talirapsiga olin võitnud ka varem, enne suvinisu seni püsivat rekordit,“ rääkis Tõnis Riisk.

„Kui ma õigesti mäletan, külvasin võistluspõllu suvinisu esmakordselt maisi järel.

Kuna põld oli kohe pärast tärkamist ilus ja toona olin pidevalt osalenud, mõtlesingi osaleda sellega – et kontrollitud tingimustes vaadata, kui kõrgele on võimalik pärituules suviteravilja saagiga pürgida. Paistab, et päris hästi läks. Siiani saan kõigile küsijatele ütelda, miks ma enam ei osale: lööge suvinisu rekord üle, siis mul oleks uuesti motivatsiooni osaleda. See on muidugi väike huumoriga praalimine.“

Riisk lisas, et võistlus ise on kahtlemata tähtis ja vajalik asi, et põllumehed saaksid omavahel jagada teadmisi ja parimaid praktikaid, ning kindlasti toetab iga selline positiivse kuvandiga ettevõtmine ka põllumeeste mainet ühiskonnas.

Mihkel Vainula

Viljelusvõistluse ajaloo esimese, ent tänaseni püsiva hernerekordi tegi aastal 2016 Kabli viljakasvataja Mihkel Vainula tulemusega 6,6 tonni teri hektarilt. Hernesort oli 'Astronaute'. 2016. aasta kevadel kutsusid viljelusvõistluse korraldajad põllumehi võistleva kõikide kultuuridega, sealhulgas esmakordselt ka oa ja hernega.

Hernega astus tookord võistlustulle tervelt viis kasvatajat. Parima saagi sai OÜ Helgi ja Pojad esindaja Mihkel Vainula – Tihemetsa haridusega isemõtlejast põllumees, kes kasvatab seemnevilja. Hernest on ta kasvanud palju aastaid. Viljelusvõistlusele tuli mees toona esimest korda.

„Mul oli madal hernes, aga herne puhul pole ilu tähtis – ega ilu saaki anna,“ rääkis Vainula. „Herne puhul on oluline stabiilsus: ühtlane taimik ja 10–12 kauna iga taime küljes annab kõige parema tulemuse.“

Teise olulise asjana nimetas Vainula õigeaegset koristust. „Hernes tuleb ära võtta siis, kui ta on valmis! Muidu, eriti kui kuivad päevad vahelduvad vihmastega, ta lamandub. Kui hiljaks jääda, ei saa teda enam kätte, vikat ei lõika läbi.“

Mereäärne põllumees saab hernekasvatusele pühenduda seetõttu, et talivilja ta eriti ei kasvata. Häädemeeste kandi

põldudel, mõni kilomeeter merest, kasvavad tema sõnul paremini suvivili ja rukis.

Et mulla huumuskihti kasvatada, on Vainula leidnud täiesti oma tee. Nimelt kasvatab ta mesikat nii haljasväetiseks kui seemneks. Osa seemet säilitab oma tarbeks, teine osa läheb koos kuivatiprahiga katla kütteks. Pärast seemnekoristust künnab jäägid sisse ja nii saab muld teatud koguse väetist juba kätte.

Seemneviljaga tegelemine annab lisaks kasvuperioodile tööd ka pooleks talveks. Vili tuleb korralikult kuivatada, hoolikalt sorteerida ning pakendada. „Ma pole kunagi tahtnud müüa prügi, viletsat ja kopitanud vilja,“ ütles Vainula.

Praeguse majandamise kohta arvas ta, et lihtsalt vilja kasvatada pole enam võimalik. „Matemaatika ei vea välja. Peab lisandväärtust andma ja seemnevilja kasvatus on üks võimalus ka praegu.“

Lisaks teraviljale on Vainula hakanud nüüd kasvatama suuremas koguses ka mesika seemet ning tänavusel hooajal ka lutserni sertifitseeritud seemet – ära elamiseks peab paindlik ja nutikas olema.

„Lihtsalt vilja kasvatada pole enam võimalik. Matemaatika ei vea välja. Peab lisandväärtust andma ja seemnevilja kasvatus on üks võimalus.“

Eugen Koit

Kuigi tritik pole just iga-aastane võistluskultuur, on selle vilja põlde 20 aasta jooksul võistlustules siiski olnud. Tritiku rekordi, 10,8 tonni hektarilt, püstitas Eugen Koit 2017. aastal ja see püsib tänase päevani.

10,8 tonnine tritiku hektarisaak oli tol aastal Saaremaal koristatuist kõrgeim teravilja hektarisaak üldse ehk Koit püstitas ka Saaremaa saagirekordi, kirjutas kohalik ajaleht 2017. aastal.

Saartel on palju kehvemad mullad kui Mandri-Eestis. Eugen Koit hindas endale kuuluvast paarisajast hektarist heaks maaks 60–70 hektarit, ülejäänud mullakiht oli õhuke ja kiviklibune. Võidupõld kuulus selle viljakama osa hulka, kuigi muld oli pisut happeline. Eelkultuuriks oli tookord mesikas ja väetist sai muld ka korralikult. „Tritik on ju aretatud rukki baasil ja sellele põllule ta sobis,“ rääkis Koit.

Ka muude teraviljadega sai Saaremaa mees sageli saaki üle Eesti keskmise – parimatel aastatel 4-5 tonni hektarilt.

Võiduaastal rääkis Eugen Koit, et ei valmista oma põldu spetsiaalselt võistlusteks ette, tegemist on ikkagi tootmis- põllu tulemustega. Muidugi on saarlastel aeg-ajalt ka ilmaga õnne olnud.

„Tol ajal, kui meil võistlustel hästi läks, meil tohutult vedas ilmaga. Nii ideaalset ilma ei mäletagi. Kui panime pealtväetist ja ilma-teade oli vihma lubanud, siis vihm ka õigel ajal tuli ning vili kasvas nii et mühis,“ rääkis Eugen Koit toredatest mälestustest.

Viljelusvõistluse kohta ütles Eugen Koit, et ega see mööda külgi maha ei jooksnud – sealt sai targemaks, sai kogemusi.

Suur teene Eesti viljasaakide tõusus on Eugen Koidu hinnangul põllumajandusteadlasel Peeter Viilil, kes on julgustanud põllumehi proovima uusi võtteid ning kasutama haljasväetist, nagu mesikas ja roosa ristik. Need kultuurid on head sõnnikuasendajad ja parandavad mulla struktuuri.

Täna tritiku rekordimees enam vilja ei kasvata – tervis ütles üles ning pensioniaeg jõudis ka kätte. Tema põldudel toimuvad nüüd teised Saaremaa tuntud viljakasvatajad, näiteks Kaido Kirst ja Toomas Tänav.

„Suur teene Eesti viljasaakide tõusus on põllumajandusteadlasel Peeter Viilil, kes on julgustanud põllumehi proovima uusi võtteid ning kasutama haljasväetist, nagu mesikas ja roosa ristik.“

Jüri Ilves

Viljelusvõistlusel 2017. aastal maherukkiga 'Sangaste' rekordi 4,9 tonni hektarilt püstitanud Jüri Ilves peab vaeleks suhtumist, et mahetootmine jätab inimkonna nälga. Vastupidi – mida rohkem väetada, seda rohkem on ka umbrohtu ja seda suuremad on kulud selle tõrjumiseks.

2017. aastal kirjutas Maaleht, et rekordi püstitanud Jüri Ilvesel on mahemaad ja lihaved. Umbes viiendiku maast paneb ta igal aastal vilja alla. Külvikord on nii, et neli aastat ristikut, siis aasta vilja ja taas ristikut. Ristiku järelmõju ja veisekarja sõnnik kokku annabki hea viljasaagi.

Nii oli ka võidupõllule eelviljaks valge ristikut. Esimese niite võttis ta siloks, seejärel karjatas üle, kündis ja külvas rukki peale. „Sada protsenti rullin külv üle,“ lisas tarmukas mahetootja veel. Mahetootjana ta ei pritsi ning ütleb, et elu on lihtsam. Kevadiseks umbrohtutõrjeks on äestamine. Ilves on veendunud, et mahetootmisel on veel kõvasti perspektiivi, eriti kui hinnata maheda ja mittemaheda viljelusviisi tulust. Kuigi mahetoodete hinnad on aastati väga erinevad,

„Viljavaheldus on mahetootmise üks aluseid. Kõik põllud, kus vili kasvab, on endised karjamaad.“

pole haruldane, et maheviljeleja rahakotti jääb raha suhteliselt rohkem alles, kasvõi sellepärast, et kulud on tavapõllupidaja omadest väiksemad.

Ilves on seisukohal, et mahepõllunduses on iga tegevusega oluline tabada õiget hetke, pigem teha natukene varem, aga kindlasti mitte hiljem. „Viljavaheldus on mahetootmise üks aluseid. Kõik põllud, kus praegu vili kasvab, on endised karjamaad,“ kinnitas ta. Ilvese majapidamises söövad ja väetavad neid lihaved. Ta rõhutas, et kui loomi ei ole, siis on väga raske mahedana välja tulla, sest just orgaanika on see, mis annab tärvavale taimale n-ö esimese turgutuse.

Kuna vili kasvab põllul iga nelja-viie aasta tagant, tuleb eelnev rohumaa loomulikult künda. Kevadkünni järel külvates pole ka umbrohul nii häid arenguvõimlusi.

Viljelusvõistlusel osales ta eelkõige selleks, et tõestada – ka mahetootmisega on võimalik saada head saaki.

Kalle Kits

Lõuna-Eesti viljakasvataja Kalle Kitse nimel püsib alates 2017. aastast tänaseni suvirapsi saagirekord. Plaan kasvatada rekordsaak oli mehel juba põldu külvates ja rapsirekord 3,8 tonni hektarilt tuligi.

Kalle Kits oli üks väheseid viljelusvõistlusel osalenuid, kes tunnistas ausalt, et panustas põldu rekordsaagi nimel. „Läksin rekordit püüdma ja kasutasin küllalt suurt väetisenormi. Uurisin õppereisil Leedu väetisekasutust ja agrotehnikat ning võtsin sellest šnitti ja lootsin, et see toimib ka Eestis,“ selgitas viljakasvataja.

Aasta varem oli viljelusvõistlus suvirapsiga Soomes, mille tulemusi tutvustati meiegi lõpukonverentsil. Soome vil-

„Läksin rekordit püüdma ja kasutasin küllalt suurt väetisenormi. Uurisin õppereisil Leedu väetisekasutust ja agrotehnikat ning võtsin sellest šnitti. Lootsin, et see toimib ka Eestis.“

jelusvõistlusel SatoKisa võistles toona tervelt üheksa suvirapsi põldu. Nendest kolm said enam kui neljatonnise saagi. See võistlus oli ka Kalle Kitsele üheks stiimuliks. Sisuliselt ei jäänud tema tulemus oluliselt alla Soome rekordsaagile, sest Soome võistlusel määratakse saak ühelt hektarilt, meil peab põld olema aga vähemalt kümme hektarit ja saak määratakse kogu suure põllu diagonaalis läbi sõitmisega.

Võidu toonud sort oli 'Builder' ning põllu suurus 14,3 ha. Vili tuli põllult niiskusega 14 protsenti, märg saak oli 4,7 ja lõpptulemus pärast kuivatist läbi käimist 3,8 tonni hektarilt.

2017. aastal oli vihmane sügis ning paljusid rapsipõlde ei suudetud koristadagi. Kes vihmade vahelt koristaski, selle kvaliteediomadused olid kehvad. Rapsitaimik künti sobivate ilmade saabudes lihtsalt sisse.

See polnud ainus raske rapsiaasta. Peagi kadus suviraps üldse pildilt ning algas talirapsi võidukäik. Ilmselt on see üks põhjustest, miks Kalle Kitse rekordil on nii pikk iga.

Kokku on Kalle Kits osalenud viljelusvõistlusel kuus korda. Rekordeid ta korranud pole, küll aga saavutanud parima tulukuse talinisuga aastal 2019.

Raido Allsaar

Raido Allsaar tuli, nägi ja võitis. Ta osales esimest korda viljelusvõistlusel aastal 2019 ja püstitas kohe rukkirekordi, mis püsib siiani. Saaki tuli 12,1 tonni hektarilt.

„Tänu hübriidsortidele on kõrget rukkisaaki juba mitu aastat saadud, see 12,1 tonni pole midagi erilist,“ rääkis Raido Allsaar võiduaastal, kui tal õnnestus püstitada rekord. „Saagid ongi kasvama hakanud sellest peale, kui teadlikumat sordivalikut teen. Kui alustasin, oli keskmine rukkisaak neli tonni, edasi tõusis kuuele ja nüüd on üle kümne.“

Allsaar uurib internetist seemnetootjate kodulehtedelt, millised on uute sortide arengud ja mis võiks meie kliimasse ning tema põllule sobida.

„Vastavalt mullastikule tuleb ka erinev sort valida, ma ei vali ainult üht sorti ega külva sellega kõiki põlde täis,“ selgitas ta. „Kui sorti valida, siis kõige olulisem on saagikus. Seejärel tasub teada, millistele muldadele see sort sobib. Muud parameetrid tulevad pärast seda.“

„Vaatan mullaproove ja väetan teadlikult, kasutan häid tooteid, mis on mulla paremaks muutnud.“

Selleks et ettevõtet arendada ning kasutusele võtta uudsemaid tehnoloogiaid, on Raido usaldanud nõustajaid.

Kõige selle tulemusena kasvatatakse praegu vilja pea paaril tuhandel hektaril, firmal on kaks kuivatikompleksi ja eraldi seemneviljakuivati.

Viljavaheldus on rikkalik ning väga oluline, et luua kultuuridele parimad kasvutingimused. Kasvatatakse taliotra, varast otra, hilist otra, talinisu, suvinisu, rukist, hernest ja talirapsi, tänavu lisandus kaerapõld – selline liikide valik tagab sujuva koristuskonveieri.

„Oleme järjepidevalt maasse panustanud ja saagid on pidevalt kasvanud,“ rääkis noor põllumees. Mullaproove võetakse regulaarselt ning vastavalt tulemustele planeeritakse ka tegevusi põllul: „Vaatan mullaproove ja väetan teadlikult, kasutan häid tooteid, mis on mulla paremaks muutnud.“

Oma tegevust hinnates ütles Raido Allsaar, et rukki puhul oleks hübriidsortidega võimalik veel natukene kõrgemat saaki saada, kuid rekordsaak on tema maadel ja kliimas potentsiaalsele juba üsna lähedal.

Viljo Siimsalu

Lihaveisekasvataja Viljo Siimsalu Vigalast kasvatas 2020. aastal maherüpsi ligikaudu 50 hektaril ning püstitas selle kultuuri rekordi tulemusega 2,4 tonni hektarilt.

Enne seda oli maherüpsi saagirekord Eestis 2,1 t/ha. Selle oli kasvanud Tiit Tamme paar aastat varem. Kui Tiit Tamme uuris ja kasutas teadlikult maheväetisi, siis Viljo Siimsalu võlgneb oma edu puhanud põllule ja sõnnikule. Kuigi mõni rüpsipõld on osalenud ka hiljem, pole varasemaid tulemusi siiani ületatud.

2020. aastal sellise suure saagi andnud talirüpsipõld oli eriline selle poolest, et seal oli ligi 70 sentimeetrit musta mulda. Nimelt kuulus maa Vigala kogudusele ja seda kasutati enam kui 30 aastat karjatamiseks. Veel varem, nõukogude ajal, oli seal suurfarmi karjamaa ning eelnenud sajad aastad kiriku põllumaa. Põld asub veerikka Vigala jõe lammialal, kus kevadiste üleujutustega on aastatuhandete jooksul la-destunud millimeetrite kaupa huumust.

**„Plussiks oli rüpsi jaoks
väga kõrge õlisisaldus – 43,8%.“**

Siimsalul endal oli põllu kõrval laudas paarisajapealine ša-rollee tõugu lihaveiste kari, kelle sõnnik läks samuti viljapõl-
dudele väetiseks. Nii see orgaanilise süsiniku varu koguneski.

Siiski pole tegemist ainult tänu heale õnnel omandatud väga hea maaga. Siimsalu on asjatundlik mahetootja ning käinud vastavatel üritustel teistelegi tarkusi jagamas. 13-hek-

tarise võidupõllu talirüps oli Siimsalu meenutuste kohaselt koristusküps juba 10. juuli paiku, kuid vihmad ei lasknud toona koristada ning põllust käis üle ka torm.

Kui koristama saadi, tuli punkrikaaluks 2,8 t/ha. Pärast kuivatamist jäi järgi 2,4, kuid ka see tulemus oli rekordiline. Plussiks oli ka rüpsi jaoks väga kõrge õlisisaldus – 43,8%.

Tarmo Vest

Kuigi 2021. aasta suvi oli väga kuiv, suutis Türi valla mahe-tootja Tarmo Vest püstitada rekordi: ta sai talirapsi saagiks kolm tonni hektarilt. Iseenesest pole see number midagi erilist. Erileks teeb rekordi see, et rapsi kasvatati mahedalt. Õlisus oli sealjuures üks kõrgemaid: 50% kuivaines.

Tulemus on klass omaette seetõttu, et rapsi kasvatamine mahedalt tundub võimatu missioon. Eelkõige vajab see insektitsiide, kuna rapsil on palju vaenlasi – maakirp, hiilamardikas, varre-peitkärsakas, kapsakoi... Lisaks ohustavad seda mädanikud. Kõikide nende vastu on peamine abinõu keemilised taimekaitsevahendid.

Selleks et tekiks suur ja õli täis seeme, on vaja taimi väetada. Korralikuks arenguks vajab see kultuur lisaks korralikule NPK kogusele veel mitmeid teisi turgutussaineid.

Kui suurimate saakide püüdnud kasutada talirapsi hübriidsorte, siis Tarmo Vest valis mahekasvatuseks talirapsi liinsordi 'Sundance', mis on vähenõudlikum.

„Rapsi kasvatamine mahedalt tundub võimatu missioon. Eelkõige vajab see taimekaitset, kuna rapsil on palju vaenlasi – maakirp, hiilamardikas, kärsakas. Lisaks ohustavad teda mädanikud.“

Valitud oli hea põld, mis asus metsade vahel ning mille huumuskiht oli 30 sentimeetrit. Eelmisel aastal oli seal kasvanud nisu ja selle jäägid künti sisse. Varasematel aastatel on samal põllul kasvanud ka uba.

Turule on jõudnud paljud orgaanilised ja mahepõllumajanduses lubatud väetised, mida Vest oskuslikult kasutas.

Kahjurite osas läks õnneks, sest rapsi õitseaeg jäi maikuu külma perioodi, kui putukate elutegevus veel eriti ei käinud.

Tarmo Vest võttis talu isalt üle 2015. aastal ning rajas osaühingu Loigu Põld. Ta otsustas kohe mahetootmise kasuks, kuigi see läks viperustega. Nimelt on mahedaks üleminekul vaheperiood kaks aastat. Tarmol olid need 2016 ja 2017 – aastad, mil mahetoodangu eest sai oluliselt paremat hinda kui tavaviljast. Tõsi, edaspidine hinnalangus on valikus kahtlema võtnud, kuid maad pole Kärus kandis ka nii head, et seal tavatootmisega tippsaake saaks.

2022
KÖÖMEN
1,8 t/ha

Andres Grents

„Ma ei tahtnud võistelda, ma tahtsin näidata, mis asi see köömen on, ja tutvustada selle kasvatamist.“

Köömen pole tavaline võistluskultuur, kuna tema kasvuaeg ja kasvatamise protsess on teistsugused. 2022. aastal võistles siiski üks ja seni ainus köömnepõld. Esimene võistlussaak köömnepõllult oli 1,8 tonni seemet hektarilt. Kuna Harjumaa põllumees Andres Grents pole Eesti ainuke köömnekasvataja, võib juhtuda, et edaspidi näeme seda kultuuri võistluses veel ning saame ka uue rekordi. Andres Grents hakkas köömnekasvatuse vastu huvi tundma rohkem kui kümme aastat tagasi, kui nägi sellest artikleid Soome põllumajandusajakirjas. Siis otsustas ise samuti proovida.

Grents Selgitas, et köömen on mitmeaastane taim. See annab esimese saagi pärast külvi teisel aastal. Esimese koristuse saak on laias laastus 1,5–2 tonni hektari kohta. Teine koristus on võimalik aasta pärast ehk siis kolmandal aastal. Hektarisaaki võib õige agrotehnika korral loota keskeltläbi kaks tonni. Kolmandal koristusaastal võib veel saada saaki tonni kuni poolteist.

„Köömen on tark taim, ta reguleerib oma saake ise,“ rääkis Grents. „Need taimed, mis tõusevad varem ning on tugevamad, annavad saaki esimesel koristamisaastal, hilisemad tärkajad ootavad mullas veel aasta ja hakkavad alles siis kasvama.“

Kõik see peab paika muidugi sel juhul, kui kasutatakse õiget agrotehnikat ning tehakse ära vajalikud väetamised ja taimekaitsetööd.

„Köömne puhaskülvi puhul oleks esimene aasta nulaasta, sellepärast külvan köömne koos oaga ja saan ka esimesel aastal saagi, oasaagi,“ selgitas Grents, lisades, et mõnel pool külvatakse köömen ka koos hernega või odraga.

Varem kasvas ta Eestis aretatud köömnesorti, ent viimastel aastatel on ostnud uut sertifitseeritud seemet Tšehhist. Sort oli ‘Prochan’ ning külvisenorm 25 kg/ha.

Umbrohtudest on suurimad mured kesalill ja kõrrelised umbrohud. Kui kesalill võimutsema pääseb, pole kööment võimalik koristada. Kõrreliste umbrohtude puhul on lisamure see, et nende seeme on samasugune väike kui köömne oma ning seda on köömneseemne hulgast raske välja sorteerida.

„Ma ei tahtnud võistelda, ma tahtsin näidata, mis asi see köömen on ja tutvustada selle kasvatamist,“ ütles Andres Grents.

Köömnekasvatavad ütlevad, et see kultuur peaks olema kasulik eelkõige mulla struktuurile ja niiskusrežiimile, sest kolmandaks aastaks on taim kasvanud suure ja jämeda juure, mis muudab mulla kobedamaks.

2022
KAER
8,6 t/ha

Ahti Nurm

Aastal 2022 sündis uus kaerarekord – 8,6 tonni hektarilt. Selle kasvatas Ahti Nurm Valgamaalt. Sort oli Saksa sort 'Apollon' ja tegemist oli seemnepõlluga.

Külviaeg oli kaerale sobivalt varane, 23. aprill. Kevad oli niiske ja jahe, mis sobis kaerale hästi.

2022. aastal oli 'Apollon' uus sort. Kõikide uute kaerasortide puhul tehakse kooritavuse test, et kindel oleks, et sort sobib toidukaeraks. 'Apollon' on hea kooritavusega ja kokkuostjad hindavad seda sorti kõrgelt.

Nüüdseks on see kaerasort tuntust kogunud. „'Apollon' on väga populaarne sort, mida paljud põllumehed kasvatavad, ja tagasiside on väga positiivne,“ tõi Nurm esile.

„Kindlasti oli sordivalik oluline,“ rääkis ta rekordipõllust. „Saksa sordid on väga suure teraga ja mahukaal on väga hea, kui väetamistase on normaalne. Peale selle hoiavad Saksa sordid erinevalt Skandinaavia sortidest hästi värvi –

„Suur saak algab sellest, et on ideaalsed võrsumistingimused.“

on koristusel kuldkollased. Kokkuostul hinnatakse ka seda kõrgelt. Kuna 'Apollon' on kaerasortidest üks saagikamaid, tasus viljelusvõistlusele minna just sellega.“

Aga iseenesestmõistetavalt peavad ka muud head asjaolud kokku langema.

„Meenutades rekordiaastat, siis kevad oli üsna jahe, temperatuurid olid 15–17 kraadi. Niiskustingimused olid ideaalsed, vihma tuli piisavalt ning polnud väga suurt kuumalainet. Võrsumise lõpus oli juba näha, et tuleb korralik saak, ja seda vaid 105 kilo lämmastikuga. Suur saak algab sellest, et on ideaalsed võrsumistingimused,“ rääkis Ahti Nurm.

Oluliseks peab ta ka seda, et kaera kasvatamine on vähem kulukas kui teistel teraviljadel – lisaks väiksemale väetusenormile tuleb ka pritsimisringe teha vähem.

„Viljelusvõistlus on hea võimalus põllumeestele näidata oma põldusid ja seemnepaljundajad saavad võistluse abil oma uusi sorte tutvustada,“ hindas ta viljelusvõistlust.

Selle kaerapõllu eest tuli Ahti Nurmele ka mullasõbra tiitel.

Erki Plamus

Vigala noore põllumehe Erki Plamuse nimel on mitu rekordit. 2022. aastal püstitas ta rekordi põldoaga, mille saak oli 6,6 tonni hektarilt. Oapõlluga sai ta ka mullasõbra tiitli.

2023. aastal tuli Vigala põldudelt talinisu rekord – 12,8 kilo teri hektarilt. Samuti on tema käes viljelusvõistluse tulukuse rekord – 2316 eurot hektari kohta.

Erki Plamus on viljelusvõistluses osalenud alates 2019. aastast. Toona sai ta rapsiga teise ja nisuga viienda koha. 2020. aastal osales ta Inglismaa lahtisel viljelusvõistlusel YEN. Pärast Kivi-Vigala kooli lõpetamist läks noormees Olustvere ametikooli. Põllumajandusspetsialisti diplom on tal 2010. aastast.

Praegu majandab ta ligi tuhandel hektaril, millest 800 on vilja all. Peamiselt kasvatatakse nisu, otra ja rapsi. Võimalusel pannakse üle poole pinnast talivilja alla. Alati see ei õnnestu, kuna Plamuse põllud on kahe jõe – Vigala ja Velise – vahel, kus on niisked savimaad. Seetõttu need sügiseti lihtsalt ei kannu traktorit peal. Kõrval on osa põlde aga liivased

„Ühe ja sama põllu piires on nii liiva kui savi. Mõni põld on koguni nii hull, et tervet põldu ei saa ühekorraga haridagi.“

ning ühe ja sama põllu piireski on nii liiva kui savi. Mõni on põld koguni nii hull, et tervet põldu ei saa ühekorraga haridagi.

Vigala niiske saviliivmuld hoiab kuival suvel niiskust kinni, mis aitab Erki sõnul heale saagile kaasa. „Mul oli ilmaga rohkem õnne – meie kant sai suvel ikka natuke sademeid ka,“ lisas ta.

Erki Plamus paneb suurt rõhku väetamisele. Viimastel aastatel on ta kasutanud ka aminohappeid, leheväetisi ja vees lahustuvat väetist MAP. Viimasest on tema sõnul väga palju kasu. Selleks et väetamisest ka tolku oleks, on ta võtnud ette põldude lupjamise. Sellega loodab ta 4–5 aastaga ringi peale saada.

Kuigi Erki Plamus on alles noor mees, on ta omakandi viljakasvatajatele juba eeskujuks saanud. Kui naabrimehed väetisi tellivad, käib see öeldavasti nii: „Pane mulle samad asjad mis Erkile!“

Ise hindab ta võistlusi nii: „Eks neid rekordsaake on meil aidanud saada savisemad maad, mis kannatavad rohkem põuda. On huvitav osaleda viljelusvõistlusel, sest on huvitav oma saake teiste võistlejatega võrrelda. Ja tulukust ka. Arvan et osalen ikka edasi.“

**2022
PÕLDUBA
6,8 t/ha**

**2023
TALINISU
12,8 t/ha**

**2022
TULUKUS
2316 eurot/ha**

Tulukus näitab oskuslikku majandamist

Aastatel 2019–2023 uuenes kahel korral varasem, talirapsiga saavutatud tulukuse rekord 1802 eurot hektari kohta. 2021. aastal saavutati talirapsiga tulukus 2289 €/ha, kuid 2022. aastal ületati see mõneti üllatuslikult talinisuga. Kehtiv tulukuse rekord on hetkel Erki Plamuse nimel ja see on 2316 eurot hektari kohta.

Hinnad

Viimase viie aasta, 2019–2023, võistlusel osalenud talirapsi suurim tulukus saavutati aastal 2021 tulemusega 2289 eurot hektari kohta.

Talirapsi ja talinisu keskmised tulukused perioodil 2019–2023

Kultuur	Tulukus, €/ha				
	2019	2020	2021	2022	2023
Taliraps	956	961	1515	1466	592
Talinisu	476	573	894	1612	689
Talioder	270	379	768	1408	193

Talinisu tulukuse võit tuli 2022. aastal ja oli 2316 eurot hektarilt. Taliodra jaoks oli tulukaim aasta samuti 2022 ja hektaritulu oli 1537 eurot.

Suurima ja väikseima tulukuse erinevused nendel aastatel olid järgmised: taliodral 3,3kordne, talinisul 3,2kordne ja talirapsil kahekordne. Erinevused on tingitud iga konkreetse aasta saagi kokkuostuhindade ja sisendite hindade omavahelisest suhtest. Samuti mõjutab tulemust saagikus.

Näiteks ühe enamkasutatava mineraalväetise ammoooniumnitraat (AN 34,4) hinnad aastatel 2019–2023 olid järgmised: vastaval 239, 227, 205, 665, 527 €/t.

Kokkuostuhinnad olid samal perioodil järgmised. Talirapsil kõikus tonnihind 384 eurost 2020. aastal 660 euron 2022 aastal.

Talinisu hinnad jäid vahemikku 138 kuni 328 eurot/tonn ning taliodral 135 kuni 276 eurot/tonn.

Poliitilise olukorra tõttu olid kõrgeimad hinnad loomulikult aastal 2022 – rapsil 660, nisul 328 ja odral 276 eurot tonn, madalaimad aga aastal 2019.

Sordieelistused

Kokku osales võistlustel viie aasta jooksul 17 erinevat talinisu sorti ja võistluspõlde oli kokku 62. Tulukuse TOP kümnes on kolmel korral sordid 'Informer' ja 'Emil'.

Tulukuse seisukohalt järgnevad tulukad kultuurid olid taliraps ja talioder. Talirapsiga sai suurimat tulu aastal 2021 Akkerlac OÜ ja see oli 2289 eurot/tonn. Tulukuse TOP-kümnes oli neljal korral sort 'Atora'. Kokku osales võistlustel 26 erinevat talirapsi sorti ja võistluspõlde oli kokku 50.

Suurima tulukusega taliodra võistluspõld oli neil aastatel Saarevälja osaühingul tulukusega 1537 eurot/tonn. Võidusort oli 'Keeper'. Tulukuse TOP-kümnes on kolmel korral sort 'Kosmos'. Kokku osales võistlustel üksteist erinevat taliodra sorti ja võistluspõlde oli kokku 28.

Kolm ettevõtet – Akkerlac OÜ, Järva PM OÜ ning Saarevälja OÜ – on esindatud kõikides tippnimekirjades, niisiis on need ettevõtted sellel perioodil olnud nii talirapsi, talinisu kui ka taliodra kasvatamisel kõige kuluefektiivsemad ning majandanud oskuslikult.

Matemaatika

Viljelusvõistluse põldude tulukuste leidmiseks arvutati müügitulud ja tootmiskulud ning nende vahena arvutuslikud kasumid. Müügitulu arvutamisel lähtuti saagikusest ja saagi kvaliteedist, mis määrab saagi kokkuostuhinna.

Tootmiskulud leiti põlluraamatutes kirjeldatud sisendite (seeme, väetised, orgaanilised väetised, täiendväetised/biostimulaatorid ja taimekaitsevahendid) kasutatud koguste ja nende hindade alusel.

Tootmiskuludele lisati masinatöö kulud, mis leiti põlluraamatutes kirjeldatud masinatööde maksumuste alusel. Selleks kasutati Maaelu Teadmuskeskuses koostatud masinakulude kalkulaatoreid (<https://metk.agri.ee/teadus-uuringud-projektid/agrotehnoloogia/masinakulude-kalkulaatorid/>).

RAIVO VETTIK
METKi põllumajandusuuringute osakonna
agrotehnoloogia vanemteadur

Viljelus- võistluse stipendium

Alates 2019. aastast annavad viljelusvõistluse korraldajad ja toetajad välja stipendiumi, et innustada noori viljakasvatajaid valitud rada edasi astuma.

Stipendium on rahaline, kuid summa võib olla aastati erinev, oleneb sellest, kui palju korraldajaid ning toetajaid soovib sellega ühineda.

Esimeseks stipendiaadiks valiti 2019. aastal Estonia OÜ agronom Märt Mölter.

2020. aastal sai stipendiumi Gert Neeve Neeve OÜ-st.

2021. aasta stipendiaadiks valiti Mark-Hubert Heil Järva PÜ-st.

2022. aasta stipendiaat oli Mällikvere OÜ taimekasvatusjuht Taniel Eensalu.

2023. aasta stipendiaadiks sai Põlva Agro taimekasvatusjuht Karel Toss.

Miniviljelusvõistlus

Suur viljelusvõistlus innustas ka maaülikooli tudengeid korraldama oma viljelusvõistlust, mille nad nimetasid miniviljelusvõistluseks.

„Esimest korda tegime miniviljelusvõistluse aastal 2016,“ meenutab viljelusvõistluse ekspert, EMÜ professor Evelin Loit-Harro. „Siis anti tudengitele ülesanne kasvatada suvinisu ja suvirapsi väikesel skaalal, ehk siis 18 ruutmeetri suurusel katselapil. Nad ise planeerisid tööd ja enamuse viisid ka ise läbi.“

Tollev aastal Loit-Harro mäletamist mööda suviraps ebaõnnestus, aga suviudraga saadi normaalseid saake. Järgmistel aastatel läks paremini: aastal 2017 oli suvinisu rekord 8,18 tonni hektari kohta ja suviuder 7,23 t/ha. 2018 aastal said parimad suvinisu 3,36 ja suviuder 4,55 tonni hektari kohta.

Nüüdseks on miniviljelusvõistlus toimunud juba seitsmel aastal.

Mullasõbrad

Mullasõpra hakati valima aastal 2020, reageerides sellele, et mulla viljakuse teemad muutusid maailmas järjest teravamaks. See oli periood, kus mulla tervis tõusis fookusesse üle Euroopa ja maailma.

„Esimesel aastal lugesime vihmausse ja mullasõbraks sai see, kelle põllus oli neid kõige rohkem,“ tegi tiitli ajaloole tagasivaate Margus Ameerikas. Selle põhjal sai esimeseks mullasõbraks Kalle Margus Vao Agrost.

Järgmisel aastal liitus ka mullateaduse selts ning maaülikooli mullaprofessorid Alar Astover ja Endla Reintam. Nii said paika teaduslikumad valikualused. Nimelt arvutati maaülikoolis välja iga võistluspõllu CO₂ jalajälg. Mida väiksem see oli, seda tublimaks võib põllumeest kiita.

Kohe sai selgeks ka see, et ei saa võrrelda oa-herne ning teraviljapõlde. Seovad ju liblikõielised uba ja hernes õhulämmastikku ja seal pole vaja kasutada täiendavat lämmastikväetist. Selle tõttu on need põllud süsinikneutraalsed – ei paiska kasvuhoonegaase õhku, vaid hoopis seovad neid – ja enamasti isegi süsiniknegatiivsed.

Mullasõbra tiitli on pälvinud

- ♦ 2020 – Kalle Margus, Vao Agro
- ♦ 2021 – Madis Pruus (teraviljapõldude kategoorias), Väätsa Agro – Andres Reila (liblikõieliste kategoorias), Setra Möis
- ♦ 2022 – Ahti Nurm (teraviljapõldude kategoorias), Puide Talu – Erki Plamus (liblikõieliste kategoorias)
- ♦ 2023 – Ants-Endel Sõrra (rukis ja hernes), Kämara-Antsu talu

2020
MULLASÖBER

Kalle Margus

Esimene mulla- ja keskkonnahoiu tunnustus ehk mullasõbra tiitel läks 2020. aastal Virumaale Vao Agro OÜ-le. Ettevõtte sai kiita ka kõige suurema vihmausside arvu eest ruutmeetril. Vao Agro taimekasvatuse juht Kalle Margus ütles, et muldade headuse peamiseks pandiks on sõnnik.

Teadusuuringud on kinnitanud, et vihmausside hulga mõjub kõige paremini just sõnnik.

„Mäletan seda esimese mullasõbra asja hästi. Indikaatoriks olid vihmaussid, kes peegeldavad mulla elustiku aktiivsust. Kui mulda liigselt mitte harida ja toita järjepidevalt orgaanilise väetisega ning külvikorruga mingeid lollusi mitte teha, tulevad vihmaussid justkui isenesest.“

Ka tiitli saanud agronoom Kalle Margus on veendunud, et läga paneb elu mullas käima.

„Olen katsunud igale põllule orgaanikat anda,“ rääkis ta. „Igal aastal saab sõnnikut 700–800 hektarit, nelja aastaga peaks ring peale saama.“

„Looma- ja viljakasvatuse sünergia on loomulik viis mulla viljakust säilitada. Tahaksin kasutada vedelsõnni-

„Looma- ja viljakasvatuse sünergia on loomulik viis mulla viljakust säilitada.“

kut sagedamini ja väiksemas koguses, mis oleks keskkonnasõbralikum, aga asume elamupiirkonna lähedal ja meil on surve panna sõnnik ära korraga suuremates kogustes,“ selgitas põllumees viis aastat tagasi.

Peale selle peetakse Vao Agros kinni mullasõbralikust külvikorrast, mille oluliseks osaks on liblikõielised. Lautadele lähemal on olnud neli aastat liblikõielistega rohumaa, seejärel kaks aastat mais ja siis teravili. Kaugematel põldudel järgnevad üksteisele nisu, oder, raps ja hernes või uba.

Vao Agros uuriti mulda ka Paul-Techi mullaanduritega. „Tahaks jälgida, kuidas mineraalained mullas liiguvad,“ rääkis tiitlivõitja.

„Kevadel on siis ka näha, millal muld n.ö tühjeneb, et siis kiiresti väetisega peale minna.“

Vao Agros on valdavalt põuakartlik paepealne muld. Samal ajal on ka liivaseid, rähkseid, happelisi ja turbamaid. „Midagi ei tohi siin valesti teha,“ sõnas agronoom.

2021
MULLASÕBER

Andrus Reila

Aastal 2021 leiti võistlus-
põldude süsiniku jalajälgi
juba teaduslikult. Seda
tehti nii, et kokku arves-
tati ühelt poolt suurimad kasvu-
hoonegaaside (KHG) emiteerijad –
mineraalväetised, diislikütus, pestit-
siidid jms – ning teisalt KHG sidumine
mullas.

Tunnustus väikseima süsiniku jalajälje eest
liblikõieliste klassis läks Andrus Reilale, sest maaülikooli
professori Alar Astoveri arvutuste järgi seoti tema herne-
põllus CO₂ ekvivalenti rohkem, kui õhku paisati.

„Kui emissioonid sisenditest ja mullavaru muutus kokku
panna, annavad parima tulemuse hernes ja uba. Neil kõigil
on nii hektari kui toodangu tonni peale jagatuna väike mi-
inus, s.t seotakse CO₂ ekvivalenti rohkem, kui seda taevasse
lendab. Selle alusel on võitja Andrus Reila hernepõld tule-
musega miinus 13 kg CO₂ ekvivalenti,“ selgitas Astover.

„Ilm oli külvi järel soodus ja hernes tärkas ilusti, ning kui
oli aeg viljelusvõistlusel osalemisest teada anda, oli herne-
põld nii kena, et leidsime koos agronoom Kalle Kivirüüdiga –
tuleks minna,“ rääkis Tartumaal Valguta kandis tegutseva
Setra Mõisa OÜ juht Andrus Reila. Reila hinnangul on her-

**„Kuigi hernes on üpris kapriisne
kultuur, on temaga tegemist
vähem kui teraviljaga. Vaadates,
mis talle andma peab ja mis
ta tagasi annab, on see päris
hea ökoloogiline jalajälg.“**

nes üsna vähe sisendeid nõudev kultuur – väetise
andmist peaaegu pole ja taimekaitse minimaalne.
Võistluspõllu eelviljaks oli hernel eelmisel aastal
talinisu. Põhk läks põldu, lisaks sai muld veel 21
tonni hektarile veisesõnnikut. Umbrohtu hävitati kõrre-
koorimisega.

Muidugi on hernelgi omad kahjurid, kuid sel aastal hoidis
peaaktsoonär Setra Mõisat nende eest ja kahjuritõrje järele
vajadus puudus.

„Kuigi hernes on üpris kapriisne kultuur, on temaga te-
gelemist vähem kui teraviljaga. Vaadates, mis talle andma
peab ja mis ta tagasi annab, siis on see päris hea ökoloogiline
jalajälg. Ei pea nii palju põllu pärast muretsema nagu nisu
puhul, saab hakkama vähemate pritsimiskordadega ning tu-
lus on üpriski hea,“ ütles Reila.

Viljelusvõistlusel osalemise eesmärk oli saada asjatund-
jatelt, kes põldu hindamas käisid, tagasisidet, mis hästi ja
mida võiks teisiti teha. „See on lisaväärtus ja ärgmistel aastatel
saab neid kogemusi kasutada,“ toob Reila välja, miks
ta viljelusvõistlust kõrgelt hindab.

Madis Pruus

Aastal 2021 arvutati CO₂ jalajälg viljelusvõistluse põldudel välja tunnustatud meetodite järgi. Vähima jalajälje astus teraviljakasvatajatest Madis Pruus Väätsa Agrost. „Midagi erilist me ei teinud, pigem hoidsime kulutused mõistlikkuse piirides,“ ütles agronoom Madis Pruus. „Me ei väeta üle, igal põllul on juba olemas sõnniku järelmõjust tulenev toiteelementide foon ning peamiselt kasutame mullasõbralikku minimeeritud harimist.“

Kui edu võtmesõnadest rääkida, on nendeks sõnnik, lupjamine ja täpsed põllukaardid, mille järgi rammutatakse põldu just nii palju kui vaja.

Kui tavapärastel vedelsõnniku kuivainesisaldus pisut alla kümne protsendi, siis Madis Pruusi sõnul on separeeritud vedelsõnnikul see väiksem. Samas on taimedele paremini omastatavate, lahustunud põhitoiteelementide – lämmastiku, fosfori ja kaaliumi – osakaal vedelamas osas pärast separeerimist tavapärasest suurem.

„Kui separeerimata vedelsõnnikus sisalduvast lämmastikust omastab taim esimesel aastal umbkaudu 50%, siis

„Me ei väeta üle, igal põllul on juba olemas sõnniku järelmõjust tulenev toiteelementide foon ning peamiselt kasutame mullasõbralikku minimeeritud harimist.“

separeerimisjärgselt tõuseb omastatavus 10–20%,“ kinnitas Pruus. Kuna Väätsa Agros segatakse laotamise käigus vedelsõnnik kohe mullaga või sisestatakse otse rohukamarasse, jõuab pea kogu lämmastik ka mulda.

Erinevas vormis sõnnikuga väetatakse igal aastal 80% põldudest põhimõttega, et pigem väiksemad kogused, aga suuremale pinnale. Kuna nii on tehtud juba aastaid, pole enamikul Väätsa Agro põldudest peaaegu üksi taimedele vajalik põhitoitainete suuremas defitsiidis. „Ligi 50% taimedele vajaminevast lämmastikust ja 80% fosforist tuleb meil orgaanikast,“ ütles agronoom.

Tahesõnnik läheb rohumaadele ja maisipõldudele künni alla.

Lisaks korralikule sõnnikukäitlusele on Väätsa Agros au sees muldade lupjamine. Iga põld saab lupja korra nelja aasta jooksul ning muldade pH on järjest paranenud.

2022
MULLASÕBER

Erki Plamus

Erki Plamust tunnustati mullasõbra tiitliga 2022. aastal, kui tema oapõld andis kõige väiksema CO₂ jalajälje.

Oasaak oli kõrge, 6,8 tonni hektarilt. Kuna uba seob mullas õhulämmastikku, näitasidki arvutused, et süsiniku jalajäljel on väike.

Plamus on teinud leheanalüüse ning viimastel aastatel on ta hakanud järjest rohkem väetama mulla- ja leheproovide järgi ka teraviljapõlde.

„Lähima viie aasta jooksul tuleb kõiki põlde korralikult väetada,“ sõnas Plamus. Selleks et väetamisest ka tolku oleks, on ta võtnud ette põldude lupjamise. Kasutatud on nii puutuhka kui paekivituhka ja -sõelmeid. Ka lupjamisega hakkab põldudele ring peale saama.

Põllumees rääkis, et plaanib kätt proovida ka vahekultuuride kasvatamises: „Neid promotakse nüüd nii palju, tahaks ikka ajaga kaasas käia ja katsetada.“

Ahti Nurm

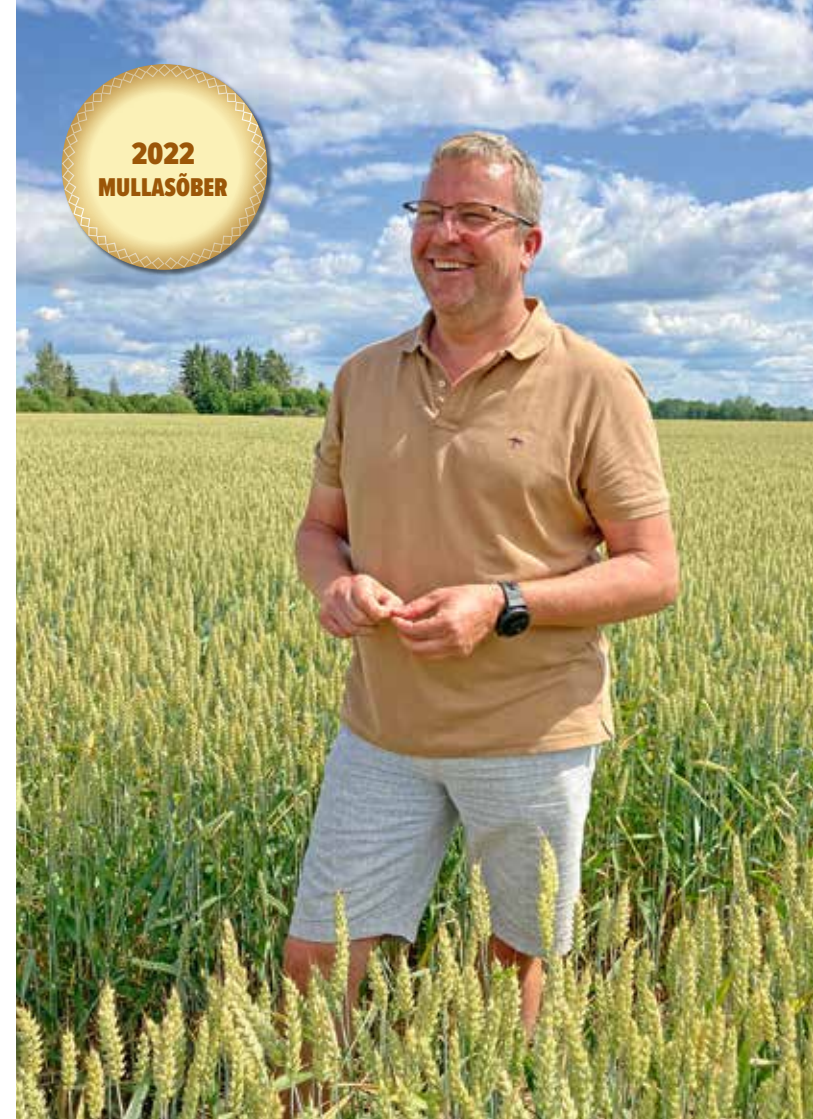
Samal 2022. aastal sai mullasõbraliku põllumehe tiitli Ahti Nurm kaerapõlluga.

Teraviljaga on põldu süsinikuneutraalseks raske saada, kuid targa tegutsemise korral võivad heited olla üsna väikesed. Ahti Nurme kaerapõllu arvestuslik süsiniku jalajäljel 25,3 GJ oli teraviljadest parim tulemus.

Mullasõbra hinnangul on üheks edu võtmeks see, et põllumees tunneks oma muldasid – siis saab ta teha õigeid otsuseid, kuidas neid harida ning mida seal kasvatada.

„Mul on oma tuhatkonna hektari peale palju erinevaid muldasid,“ rääkis Ahti Nurm. „Enamik on siiski happelisevõitu ja muldade lupjamine on väga oluline.“ Ta katsub sättida nii, et kõik põllud viie aasta sees lubjatud saaksid, kuid kui põld on kehvemas seisus, tuleb seda algul sagedamini teha.

Külvikorras on ka ristik, mis küntakse sisse haljasväetiseks. „Teravilja ülekaaluga külvikordades on kaer põllu sanitari rollis,“ selgitas mullasõber. „Tal ei ole samu taimehaigusi, mis teistel teraviljadel. Mulla suhtes on ta vähenõudlik ning kasvatab tugeva juurestiku, mis kobestab mulda. Kaera peaks rohkem propageerima, et seda rohkem kasvatataks. Kaer on kasulik nii inimese kui põllu tervisele.“

2022
MULLASÕBER

Ants-Endel Sõrra

Kahel mullale kasuliku kultuuri – rukki ja hernega – 2023. aastal viljelusvõistluse võidu koju viinud mees Ants-Endel Sõrra valiti ka aasta mullasõbraks.

Nii rukki- kui hernepõllu puhul selgitasid analüüsid, et nende süsiniku sidumine oli kõige efektiivsem. Suurim süsiniku sidumine saavutati kõrge biomassi (kõrre või varre pikkus, lehestik) ning saagikusega ja samas väikese sisendite hulgaga. Rukkisaak oli Sõrral üle kümne ja hernaosaak üle nelja tonni hektari kohta.

Tiitliomaniku tulemused kinnitavad, et suur biomass, kõrge saagikus ja efektiivne viljelus ei ole mitte muldade kurnamine vaid, vastupidi, süsiniku sidumine.

Ants-Endel Sõrra rääkis, et nende ettevõttes on mulla seisundit kogu aeg jälgitud. Nüüdki tehakse mullaproove sagedamini, kui nõuded ette näevad. Kui ettevõtte saab uue põllu, ka siis on esimene töö mullaproovi võtmine. „Kui olen põlde lubjanud või kasutanud uusi väetisi, teen mullaproovid, et näha, kas midagi on muutunud,“ rääkis põllumees.

Sõrra lisas, et on künniusk – mingite aastate tagant on vaja muld ümber pöörata, ja kinnitas, et tema põldude künnikihis on olemas korralik huumushorisont. Ta tõdes, et on

„Kui suudad sama sisendite kogusega toota kuue tonni asemel kaheksa tonni, ongi süsiniku jalajälg väiksem.“

alati teadnud, et muld on see, kust saak tuleb: „Kui mulla ära rikud, siis saaki ei saa.“

Kämara-Antsu talus on külvikoras kõik teraviljad, lisaks raps ja hernes. Mulda hoiab see, et eesmärk on kasvatada 70 protsendil põllumaast talivilja ehk hoida muld talvise taimkatte all. Põhk läheb alati põldu, kuna sõnnikut kasutada pole.

Taluniku meelest tuleb kasvatada seda kultuuri, mis mullale sobib. Laeva ja Kärevere ümbruse viljakamad mullad külvatakse nõudlikumate viljade alla, Peipsi-äärsetel happelisematel põldudel kasvavad aga hästi rukis ja kaer.

Sõrra meelest on oluline teha iga töö ära õigel ajal. Selleks et probleeme ennetada ning teada, millal see õige aeg on, käib talunik viljade kasvuperioodil koos konsulent Indrek Keresega igal nädalal põllud läbi ja pidevast seirest on palju abi.

„Kui suudad sama sisendite kogusega toota kuue tonni asemel kaheksa tonni, ongi süsiniku jalajälg väiksem,“ tõi ta välja lihtsa tõe.

Võitude alus on kvaliteet

Kui alguses oli viljelusvõistlus ainult saagikuse ning tulukuse võistlus, siis alates 2016. aastast hakati kolmanda kriteeriumina arvestama vilja kvaliteeti. Sellest peale on tulemuste väljaselgitamine muutunud keerukamaks ning sageli on kvaliteedinäitajad pööranud esialgsed kohad pea peale.

Tõuke muutusteks andis vajadus motiveerida viljelusvõistlusel osalema mitte ainult suurte numbrite nimel, vaid kasvatama ka kvaliteetsemat saaki.

Mõtte algataja oli Tartu Mill, kelle huvi heade kvaliteedinäitajatega toiduvilja vastu on igati mõistetav. Samuti mõjutavad kvaliteedinäitajad kokkuostuhinda, mis on üks tulukuse arvutamise aluseid.

Vaieldamatult tekitas selline uuendus elevust ja isegi kõhklevaid seisukohti nii ekspertgrupi siseselt kui ka võistlejate hulgas. Uuendus meelitas aga võistlema noori hakkajaid tootjaid, keda pakutud väljakutsed kõnetasid.

Raps

Rapsi kvaliteedi arvestuse põhialuseks on võetud õli saagikus kuivaines ja klorofüllis sisaldus. Samuti jälgitakse glükosinolaatide, eruukahapete, vabade rasvhapete ja lisandite sisaldust proovides.

Keskmiised õli saagikused võistluspõldudel aastate lõikes on olnud 2,2-2,9 tonni/ha. Parim õli saagikus, 2,946 tonni/ha, püsib 2017. aastast Vitsjärve Peekon OÜ juhi Tanel Tõrvandi nimel. Rekord on siiski Margus Lepa käes, kes kasvatas 2015. aastal Voore Farm OÜ põllul sordiga 'Sherpa' 6,86 tonnise rapsiseemne hektarisaagi, mis andis ümberarvestatuna 3,505 tonni õli hektari kohta. Populaarsemad sordid on olnud 'Sherpa', 'Mercedes' ja 'Atora'.

Nisu

Talinisu kvaliteedi määravad mahumass, proteiin kuivaines, langemisarv ja märja kleepvalgu sisaldus. Lisaks jälgitakse tähelepanelikult taimehaiguste esinemist. Seega, parimate kasvatajate hulka pääsevad toiduvilja kasvatajad. Oluline on siinjuures nii väetamine, taimekaitse kui ka sordivalik.

Head toiduvilja kvaliteedi tulemused on saadud ja populaarsemad sordid võistluspõldudel on olnud varane 'Ramiro' ning hilisema valmimisega 'Olivin', 'Skagen', 'Informer', 'Judita', 'Emil', 'Bright' jmt.

EILI RAJAPUU

viljelusvõistluse ekspert

Viljelusvõistluse taustajõud

Viljelusvõistlus on unikaalne taimekasvatuse kogemuste vahetamise vorm, mille eesmärgiks on innustada põllumehi katsetama uusi tehnoloogiaid, sorte ja tooteid.

Selleks, et viljelusvõistluse eesmärki – saada ja jagada teadmisi ning kogemusi – täita, on vaja ka eksperte. Eksperti töö on põldude vaatlus ning põllult ja kontrollsaagist võetud analüüside, mullaproovide ja põlluraamatu andmete alusel kokkuvõtete ning järelduste tegemine.

Kõige pikemalt on eksperti tööd teinud teadlane Peeter Viil. Peamiselt agronoomia poolelt on põlde vaadelnud Margus Ameerikas, Evelin Loit-Harro ning Eili Rajapuu.

Alar Astover

Enno Koik

Endla Reintam

Lii Sammler

Pikka aega analüüsis tulukust Enno Koik, praegu teeb seda Raivo Vettik.

Jälgitakse muldade olukorda ning arvutatakse võistluspõldude taimetoiainete tase kaal ja süsiniku jalajälg. Seda teevad maaülikooli teadlased Alar Astover ja Endla Reintam.

Lõpukonverentside taseme eest on hoolitsenud Maaelu Teadmiskeskus ning tema eelkäijad.

Kuna viljelusvõistluse üks tingimus on avalikkus, on kogu 20 aasta vältel võistlust kajastanud Maalehe ajakirjanikud.

Suvistel põlluringidel on osalenud sisendifirmade esindajad. Nemad katavad ka auhinnavalua.

Raivo Vettik

Evelin Loit-Harro

„Olen viljelusvõistlusega seotud aastast 2017. Viljelusvõistluse põldude külastamine on minu jaoks aasta parim aeg. On rõõm kuulda kogenud põllumeeste ja tootjate kogemusi igal hooajal. Need teadmised ja õpetused arendavad mind õppejõuna väga palju ning viljelusvõistluse kogemus annab

palju ka põllumajandus-saaduste tootmise ja turustamise õppekavale, näiteks miniviljelusvõistluse loomine.

Suurim rõõm on näha maaülikooli tudengeid ja vilistlasi viljelusvõistlusel väga edukalt osalemas. Sõna kultuur tähendab ladina keeles „viljelus“ ja „harimine“. Seetõttu on väga vahva, et viljelusvõistluse põlluharijad õhutavad kohtunikke seda kultuuri nautima.

Ma loodan, et viljelusvõistlus elab, kasvab ja õitseb *in aeternum*.“

Peeter Viil

„Alates viljelusvõistluse teisest aastast palusin võistlejatelt luba, et tohiksin käia nende põlde uurimas ning vaatamas, mida ja kuidas nad seal teevad.

Pean seda suureks auks, et mul on olnud võimalus käia tippviljelejate põldudel, kes oskavad oma tööd ja suudavad põldudelt tublisid tulemusi välja võluda.

Selle 20 aasta jooksul on toimunud suur muutus – põllumajanduses on hakatud keskkonnasõbralikumalt asja ajama. Vahepeal läks liigseks keemiaks kätte. Nüüd räägitakse igal pool mullast, see on hea, aga tähtis pole ainult muld, vaid ka sõnnik, külvikorrad ja muud agrotehnika võtted.

Paljud, keda võistlused esile tõid, olid juhid, aga tegeliku töö tegijad väärivad ka kiitust – need, kes masinate peal töötasid, seemne mulda panid ja põllu eest hoolt kandsid. Neid ei tohi unustada – ilma töömeesteta neid saake ei oleks.

Viljelusvõistlus on olnud hea sellepärast, et 20 aastat on Eesti põllumajandust turgutatud tippmeeste tööga, vaadatud, mida ja kui palju põllult kätte saab, ning jagatud teadmisi.“

Saaki hindavad kogenud kohtunikud

Viljelusvõistlus ei saaks toimuda kohtunike-ta. Enamasti on need nõuandeteenistuse inimesed. Pärast võistlejate registreerumist valivad nõustajad välja oma piirkonna võistlejad, kelle saaki hinnata.

Kohtunik lepib võistlejaga kokku, et võistluspõllu kombainimise ajal oleks ta kohal. Põllu servad võetakse eelnevalt lahti ja siis koristatakse tüüpilisest põllu kohast vähemalt punkritäis saaki. Koristatud ala mõõdetakse üle ja saak kaalutakse. Samalt alalt võetakse ka mullaproovid ja proov saagist, mis saadetakse laborisse analüüsimiseks.

Kõige kauem, võistluse algusest peale, on viljelusvõistluse kohtunikutööd teinud Helle Rohtla. Lisaks on olnud kohtunikeks Ene Milvaste, Jekaterina Näalik, Alar Lugu, Raivo Sell, Livi Rooma, Indrek Keres, Lemmi Maasik, Peeter Lääniste, Henno Nurmekivi, Karin Hüva, Meelis Värnik, Jaan Bachmann, Mai Vaher, Hillar Lilleste, Arvo Aller, Marika Parv, Lilia Kulli, Ulvi Ajalik, Elina Akk, Priit Keres, Indrik Unt. Suur tänu kõikidele kohtunikele!

Kohtunikud Helle Rohtla ja Alar Lugu Villu Kärmasel põllul.

Helle Rohtla

„20 aastaga on asi palju edasi läinud. Saagid on märgatavalt suurenenud. Eriti kiire saagitõusu tõi kaasa hübriidsortide tulek. Ajaga on ka kohtunike ülesanded muutunud. Agul oli lihtne saagi mõõtmine, nüüd on lisaks tulnud mullaproovid ja muid kohustusi. Kogu see aeg on olnud tore ja huvitav, kuigi koristusajal oled valves nagu põllumeeski – kui ta ikka vilja võtta tahab, peab kohale minema. Tore on, et võistlejad katsetavad uusi võtteid. Tublid on need agronoomid, kes selle tee ette võtavad ja vaeva näevad – kaasneb ju sellega hulk lisatööd.“

Tiiu Annuk

„Viljelusvõistlus on võimalus näidata, kui hästi suudetakse kasvata da erinevaid kultuure eesmärgiga saavutada kõrge saak. Oluline on ka majanduslik tasuvus, mis nõuab hoolikat läbimõtlemist ja kalkuleerimist. Kuidas teha efektiivselt muldharimist, väetamist ja taimekaitset?

Olen aastaid olnud viljelusvõistlusel kohtunik. Meie ülesanne pole ainult hindamine ja kvaliteedikontroll, vaid ka suunamine ja nõustamine. Vaatleme iga etappi, hindame saagikust, kvaliteeti ja tootmiskulusid, kuid pöörame tähelepanu ka keskkonnasõbralikkusele ja parimatele põllumajandustavadele.

Hindame mitte ainult lõpptulemust, vaid ka kasvatamisprotsessi ja selle võimalikke õppetunde teistele. Kohtunikena vaatleme erinevaid harimismeetodeid, väetamisstrateegiaid ja taimekaitset, mis aitavad põllumeestel usaldusväärselt häid praktikaid kasutada.

Kohtunikuna olen märganud, et viljelusvõistlusel osalemine innustab kasvatajaid proovima uusi meetodeid, et leida just nende põllule sobivaim saagikuse suurendami-

Pikkaegne kohtunik Indrek Keres Udo Jüriado põllul.

se viis. Katsetatakse uusi sorte, väetusviise ja taimekaitsevõtteid.

Kogenud võistlejad on oluliselt laiendanud oma teadmisi ja oskusi, kuna nad suhtlevad aktiivselt konkurentidega ja õpivad viigadest. Endiselt kehtib ka põllumajanduses olukord, kus püütakse olla naabrist parem.

Kuna hindame ka keskkonnasäästlikkust, pööravad võistlejad erilist tähelepanu loodussõbralikele lahendustele, et säilitada ja tõsta mulla viljakust, saades samal ajal kvaliteetset ja kõrget saaki.

Kokkuvõttes aitab viljelusvõistlus kaasa uute ideede ja lahenduste levikule. See toetab põllumehi innovatsiooni kasutuselevõtul ja tugevdab põllumajandussektori ühist arengut.

Lisaks praktilistele tulemustele ja tehnoloogilistele edasiminekuetele on viljelusvõistlus väärtuslik põllumeeste kogukonna tugevdamiseks, parimate praktikate vahetamiseks ja sektori jätkusuutlikuks edendamiseks.“

Viljelusvõistluse osalejad 2005-2024

Jrk	Nimi	Farm	Kordi
1.	Kaido Kirst	Nuudi talu	15
2.	Avo Samaruütel	Männiku Piim OÜ	12
3.	Margus Klais	Rämsi Agro OÜ	12
4.	Erki & Karmen Oidermaa	Oidermaa Seemnekeskus	10
5.	Aare & Rainar Leidik	Luunja Möis	9
6.	Urmas Uustalu	Kehtna, Saimre, Pae	7
7.	Madis Avi	Kaarli PÜ	7
8.	Tanel Tõrvand	Vitsjärve Peekon OÜ	6
9.	Tõnu & Piibe Post	Kõljala/Väljala POÜ	6
10.	Ago Pärnamäe & Silver Haugas	Koplimäe Agro OÜ	6
11.	Erki Plamus	FIE	6
12.	Udo Jüriado & Jaan Loos	Lehevälja talu	6
13.	Gert Neeve	Neeve OÜ	6
14.	Jaak Tõks	Sadala Agro OÜ	5
15.	Helina Märtnmann	Estonia OÜ	5
16.	Tuuli Vaarak	Savikoti Agro OÜ	5
17.	Margus Lepp	Voore Farm/Küti Möis	5
18.	Andres Härm	Haage Agro OÜ	5
19.	Villu Kärmas	Sadala Agro OÜ/Molter Agro	5
20.	Argo Must	Koolimaa talu	5
21.	Üllar Kaaver & Rait Hallimäe	FIE	5
22.	Urmas & Alo Nurmsalu	Savikoti Agro OÜ	5
23.	Kalle Kits	Mudasilla talu	5
24.	Andrus Reila & Kalle Kivirüüt	Setra Möis	5
25.	Andre Randoja	Aaspere Agro OÜ	5
26.	Raido Allsaar	Mägede OU	5
27.	Madis Ajaots	Rannu Seeme	4
28.	Aare Mölder	Valdereks OÜ	4
29.	Tõnis Riisk	Kõo/Saimre/Essi	4
30.	Heiki Aren	Mangeni PM OÜ	4
31.	Toomas Tänav	Mäe talu	4
32.	Erik Paalman	Paali Seemnekeskus	4
33.	Rut Kaeval	Nõmmeper Aiandust.	4
34.	Madis Tamm	Soone Farm OÜ	4
35.	Anneli Tihu	Väatsa Agro OÜ / Virik Farm	4
36.	Girt Kaarepere & Keio Karu	Saarevälja OÜ	4
37.	Ants-Endel Sõrra	Kāmara Antsu talu	4
38.	Mark-Hubert Heil	Järva PM OÜ	4
39.	Ahti Aruksaar	Viljameister OÜ	3

Jrk	Nimi	Farm	Kordi
40.	Leino & Henry Tammann	Jaani talu	3
41.	Venda Viimann	Kesa-Agro OÜ	3
42.	Koidula Liis	Torma POÜ	3
43.	Ain Aasa	Kabala Agro OÜ	3
44.	Toomas Tobreluts	Pirmastu OÜ	3
45.	Eino & Heimar Hani	Tammiku Agro OÜ	3
46.	Rein Jurs	FIE	3
47.	Teele Vaarak	Bioman Agro	3
48.	Kaimo Maiste	Sakala Põldur	3
49.	Argo Lääts	Halinga OÜ / Kaisma	3
50.	Aimar Allingu	Reinu Põld OÜ	3
51.	Toomas Riiberg	Vinimex	3
52.	Märt Mölter	Estonia OÜ/Kabala OÜ	3
53.	Sven-Erik Lohu	Milligrupp OÜ	3
54.	Urmet Kalden	Akkerlac	3
55.	Ahti Nurm	Puide talu	3
56.	Hendrik Allsaar	Assa Farm OÜ	3
57.	Tanel Eensalu	Mällikvere PÜ	3
58.	Marko Satsi	Kehtna Möis OÜ	2
59.	Arne Ojasalu	Valtu Talu OÜ	2
60.	Neeme Univer	Kookla Seemnekeskus	2
61.	Jaanus Põldmaa	Põhara Agro	2
62.	Teet Kallakmaa	Metstaguse Agro OÜ	2
63.	Aldo Korbun	Laatre Piim/Saimre	2
64.	Sulev Matto	Mardi OÜ	2
65.	Claid Sakson	Clahel OÜ	2
66.	Karl Aberg	Sootaga Möis OÜ	2
67.	Kaupo & Jaan Puhasmets	Saueaugu talu	2
68.	Katrin Tootsman	Paunvere Agro OÜ	2
69.	Jaak Flink	Muuga PM	2
70.	Ülo Tagel	Vardja Masinaühistu	2
71.	Jüri Ilves	Caro Mahe OÜ	2
72.	Eva Tuusis	Sänna Põllumees OÜ	2
73.	Alar Oherd	Vanausse OÜ	2
74.	Keit Kirila & Sven-Erik Parendson	Kerseli OÜ	2
75.	Martin Rõomusaar	Raismikuoja OÜ	2
76.	Marko Alev	Kuriste talu	2
77.	Jarmo Leht	Karinu PM OÜ	2
78.	Rita Mälton & Matis Moks	Laatre Piim OÜ	2

Jrk	Nimi	Farm	Kordi
79.	Jaak Soosaar	Lüüste PMU	2
80.	Kristjan Põldmaa	Põhara Agro	2
81.	Madis Pruus	Väatsa Agro OÜ	2
82.	Dmitri Jeršov	ETKI	2
83.	Aare Raudla	Kadapiku Agro	2
84.	Karel Toss	Peri PM	2
85.	Kuldar Kutsar	Voore Farm	2
86.	Karl-Gustav Peterson	Kõivu Agro	2
87.	Ain Ahlberg	Tohvri talu	1
88.	Kalle Rand	Kalle talu	1
89.	Mihkel Rang	Koodioru Talu	1
90.	Heino Härm	Tartu Agro AS	1
91.	Margus Härm	Lauri talu	1
92.	Andrus Jürgenson	Nukike OÜ	1
93.	Jaanus Ajaots	Mõisama PM OÜ	1
94.	Heli Kõva	Peetri Põld ja Piim AS	1
95.	Tarmo Tallinn	Meiledor OÜ	1
96.	Ülo Keldo	Marama KTV	1
97.	Mait Nõmmsalu	Juppi OÜ	1
98.	Taavi Serv	Väikemetsa Talu	1
99.	Jaak Läänemets	Avispeamees	1
100.	Andres Lindam	Aru Grupp	1
101.	Anti Mets	Puhja Ettevõtted	1
102.	Üllar Vent	Tiido Talu	1
103.	Eino Viikoja	Awe&Aser OÜ	1
104.	Ainar Rohelpuu	Rusua Farmer	1
105.	Einar Lepiste	Rebruk Farm	1
106.	Mikk Kooser	Lõuna-Antsu talu	1
107.	Aivar Härm	Kõlliste talu	1
108.	Andres Puksov	Sanlind OÜ	1
109.	Priit Vahtramäe	Tooma Veod OÜ	1
110.	Mihkel Mändla	Paistevälja OÜ	1
111.	Alar Mutli	Suure-Jüri SK	1
112.	Tarmo Ivask	Kaarli TU	1
113.	Aivar Treiberg	Naeris OÜ	1
114.	Argo Kukkk	Karuvälja OÜ	1
115.	Riho Kens	Viraito OÜ	1
116.	Mihkel Arter	Martel teravili	1
117.	Karli Kõvatoomas	Kupjur OÜ	1
118.	Lauri Pentjärv	Arkna Karjatalu OÜ	1
119.	Martin Salu	Agriman OÜ	1
120.	Liis Kõörna	Kõo Agro OÜ	1
121.	Taevo Viitas	Villemi talu	1

Jrk	Nimi	Farm	Kordi
122.	Toomas Rimmelkoor	Harju Talu	1
123.	Pille Nugis	Sooba talu	1
124.	Mihkel Vainula	Helgi ja Pojad OÜ	1
125.	Mati Lillemets	HTM Grupp OÜ	1
126.	Enno Feldveeber	Suislepa Vili	1
127.	Kaarel Toss	Istmar Salf FIE	1
128.	Kristjan Mölder	Lange Vahe	1
129.	Eugen Koit	Koidu Agro OÜ	1
130.	Priit Hinto	Latika talu	1
131.	Andres Kontse	FIE	1
132.	Tiit Tamme	Tamme talu	1
133.	Peeter Peek	Undi Vili OU	1
134.	Raivo Õisma	Mahefarm OÜ	1
135.	Kaino Lopp	Tiigi talu	1
136.	Sander Hiire	Mäemõisa OÜ	1
137.	Meelis Pohlak	FIE	1
138.	Mihkel Maks	Männimetsa talu	1
139.	Andres Saun	Saare Seeme OÜ	1
140.	Viljo Siimsalu	Narafarm OÜ	1
141.	Tanel Kirst	Rauni POÜ	1
142.	Siim Raukas	Karinu PM OÜ	1
143.	Kalle Margus	Vao Agro OÜ	1
144.	Neil Ilves	Neil OÜ	1
145.	Andrus Lund	FIE	1
146.	Ardo Kaljuste	Nõmme Liha Piim	1
147.	Toomas Talinurm	FIE	1
148.	Vardo Lund	Avispeamees OÜ	1
149.	Tarmo Vest	Loigu Põld OÜ	1
150.	Lauri Mukk	Kabala Agro OÜ	1
151.	Karla Paomees	Kõljala POÜ	1
152.	Urmas Zirk	Kalevala talu	1
153.	Mart Sardis	GrowLand OÜ	1
154.	Andres Gents	Rüsimäe talu	1
155.	Aivar Võime	Nisutera	1
156.	Õnne Sööt	Põide AG	1
157.	Mart Laugis	METK	1
158.	Anna-Stiina Pettai	Astelmar	1
159.	Kristjan Raus	Aravete Agro	1
160.	Evelin Taling	Voore Farm	1
161.	Anu Riisalu	Väatsa Agro	1
162.	Kalmer Holm	Männiku Ussitalu	1
163.	Janno Mändla	Mahetooted OÜ	1
164.	Erki Uustalu	Sipa Masinaühistu	1

Täname kõiki võistlejaid, korraldajaid, hindajaid ja toetajaid!

Maaleht

METK

Maaelu
Teadmuskeskus

Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences

WWW.ETTL.EE

Nordisk Alkali
GROWING TOGETHER

Baltic Agro

tradecorp

syngenta

CLAAS

SCANDAGRA

CORTEVA
agriscience

Swedbank

KEVILI
Põllumeeste ühistu

Tartu Mill

**EESTI
RUKKI
SELTS**

JOHN DEERE

Knowledge grows

Der Raps

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfondi
Euroopa investeringud
maapirkondadesse